

בס"ד

ספר מעגלי החיים

מעגל הזמנים

דברי תורה על אירועים במעגל השנה:

חגים, צומות, ימי אבל, שבתות מיוחדות, ימים מיוחדים, ואירועים מיוחדים.

הספר כולל דברי תורה: מגמרא, מדרשים, זוהר, אגדות, פרפראות, סיפורים, רעיונות והגיגים.

נערך בס"ד על ידי:

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים **ירושלמי**

שנת התשס"ח ירושלים

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספר במחיר מוזל
אצל המחבר
בטלפון 02-5811133

הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת
מעלות דפנה 133/3 ירושלים

ימי אלול

תקופת אלול היא החוליה המקשרת בין **אב** - חודש החורבן ותשרי - חודש הסליחה, הזיכרון וההתחדשות, או במילים אחרות - הזמן שבין **ניפוץ הכלים ובנייתם** ושיקומם מחדש.

בטבע, אנו עדים לקמילה חיצונית - הכל יבש, כלה ורדום על פני השטח, אולם בתוך חוסר החיים הזה, לכאורה, גנוזים זרעים זעירים המרמזים על פריון והתחלה חדשה שתבוא תיכף, עם הגשם הראשון של הסתיו. זה הזמן לשוב הביתה, לגלות את החיוניות הפנימית המסתתרת בכלים שזה עתה נופצו. נכון, לוחות הברית נשברו (תמוז) המשכן נחרב והשכינה גלתה (אב) אלא שעתה נפתחת מחדש עת רצון של התעוררות מלמטה, בניגוד ל"הר כגיגית" שנכפה עלינו מיציאת מצרים, אם "אני לדודי" - גילוי ה"אני", החיות הארצית המסתתרת בפנים, בכל קטנותה ואפסיותה, המחפשת מתוך מהלומות השינה אחר דודה ש"התגרש" זה מכבר ממנה, "אני ישנה וליבי ער, קול דודי דופק"...

זה הזמן להיזכר בכל אותם ניצוצות שהתפזרו להם, אי-שם, כתוצאה ממעשינו וטעויותינו במשך השנה החולפת, כאלה שאיננו אחראים או מודעים למעשיהם והם גדלו ויצרו לעצמם חיים חדשים ועצמאיים באשר הם. כמו בני ישראל הממתינים במדבר למשה ויוצרים להם בינתיים אלוקות חדשה, כך כל אותם כוחות-נפש שבראנו והתנתקו מעלינו בבחינת הגולם שקם על יוצרו - עתה הם נאספים, מכח התשובה,

ומודעים מחדש ליוצרם, כפי שמסביר ר' נחמן את סוד אלול: "רק כשימול את ערלת לבבו, ויהיה לו חלל בלב.. ואזי מגודל החרטה ירגישו גם כל הלבבות של כל הטיפות שנמשכו ממנו... ויתוודע להם האמת היאך הם מוטלים במקום טינופות בשאול תחתית" (לקוטי מוהר"ן, ח"א, קמא).

המלך בשדה - הוא שב אל הכלי המנופץ (ספירת המלכות, השכינה, מסומלת כשדה "חקל תפוחין קדישין"), כדי לעורר בו יסוד של קדושה ומשמעות לאחר שאיבד את אורו. הוא מבחין עתה מחדש ב"אני" הקטן, נהיה רגיש לקיומו כיוון שמתעוררת בו חיות והתחדשות של יקיצה. על אותו המשקל גם אצלנו בנפש - זה הזמן לשוב אל הגוף, אל כל אותם חלקיקים עזובים וקטנים המעלים אבק של סוף הקיץ, התייבשות כתוצאה ממעשינו בשנה האחרונה, לחזור אל ה"שדה" הגופני שלנו ולהעיר אותו מחדש במשמעות וכוונה. תרי"ג מצוות הן כידוע מקבילות לרמ"ח אברים ושס"ה גידים שבגוף, על כן כל מעשה מחשבה ודיבור "נרשם" באיבר המקביל ומשפיע עליו - בין לחיות ובין לדווי ומחלה. רפואת הגוף היא קודם כל רפואת הנפש - לבדוק מה נעשה ברמה הרוחנית שהשפיע על הגוף החומרי, ושם להפיח כוונות חרטה סליחה וכפרה כדי "להשיב את כל הניצוצות" שהתפזרו, לחבר את ה"כלי" עם ה"אור" מחדש. ומדוע עתה? כיוון שרק עכשיו הוא מתחיל להיות מוכן, מצדו, בבחינת "התערותא דלתתא".

מה הם ימי אלול

ימי רצון

ימי אלול כבר נקבעו לימי רצון, כשמשה רבנו עלה לשמים לאחר ששיבר את הלוחות הראשונים בכדי לקבל ולהוריד את הלוחות השניים. הוא עלה בא' אלול ושהה בשמים ארבעים יום וארבעים לילה, עד י' תשרי, שהוא יום-הכיפורים. אז אמר לו הקב"ה: "סלחתי כדבריך", וכרמז לכך מובא שהמילים בפסוק "אני לדודי ודודי לי" – שהם ראשי תיבות אלול, וסופי תיבות (4 פעמים יו"ד) בגימטריה 40, שהם כנגד ארבעים יום.

ארבעים יום – כנגד מה?

מובא בגמרא (סוטה דף מב.): מדוע מצאנו שגלית התייצב ארבעים יום וחרף מערכות אלוקים, שנאמר: "ויתייצב ארבעים יום" – אמר רבי יוחנן: כנגד ארבעים יום שנתנה בהן תורה.

היינו כנגד אותם ארבעים יום שמשה עלה על הר סיני להוריד תורה לישראל, שהיו ימי הרחמים. נראה שבא ללמדנו, שזה לעומת זה עשה האלוקים, וכנגד הזכות הגדולה של הימים האלו, יש לעומתם מקטרג שמעורר דין.

איך מתגברים על מקטרג זה?

זאת יש ללמוד מדוד. גלית מופיע עטור שריון קשקשים ונראה כמי שאי אפשר לנצחו, דוד אינו לבוש בגדי הגנה אלא בא בשם ה', דוד פוגע בגלית בנקודת התורפה הרוחנית כמו שכתב: "ויאמר דוד אל הפלשתי: אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלוקי מערכות ישראל אשר חרפת".

אנו עומדים מופתעים מול ההעזה של דוד, אולם היא נובעת מהביטול שלו לה', אין הוא יוצא למלחמה בגלית אלא בעזרת ה' אלוקי מערכות ישראל, ולכן בודאי סמוך ובטוח הוא שינצח את גלית.

יש ללמוד מכאן ביחס לחודש אלול, שאין לפחד מאיומים של יצר הרע שמפחיד אותנו בדין קשה שאי אפשר להתגבר עליו, אלא להאמין בסייעתא דשמיא, שנזכה להתגבר עליו, מפני שאנו באים בכוחו של ה' שקורא לנו לשוב אליו. אלא שהצעד הראשון צריך לבוא מאתנו.

בחינת אלול - החשש והאמונה

כתבו בספרים הקדושים שיש רמז לאלול בפרק כ"ז בתהילים שאותו אומרים בחודש אלול, בפסוק "לולא האמנתי" שהוא אותיות אלול. כתוב במדרש (ילקוט שמעוני תהילים): "לולא הָאֲמַנְתִּי לְרֵאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים (שכר הצדיקים לעתיד לבוא):" - למה נקוד על לולא (בספר התהילים יש נקודות על המילה "לולא", דבר שמרמז שיש כאן לימוד עמוק) ?

כך אמר דוד לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מובטח אני בכך שאתה עתיד ליתן שכר טוב לצדיקים לעתיד לבא, אבל איני יודע אם יש לי חלק עימהם.

מאידך כתוב "שמרה נפשי כי חסיד אני", (ואם כן מה מקום לחשש ?) מתרץ המדרש, אמר דוד: שמא יגרום החטא.

ולכאורה יש כאן דבר והיפוכו, אם האמנתי, מדוע חשש ופחד שמא יגרום החטא?

אלא שהיא הנותנת, כיון שהיה ירא שמא יגרום החטא, לכן היה כל כך נחוש באמונתו שהקב"ה יעזור לו. כפי שאמרו באבות (פרק א משנה יד) "הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי, וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי", מצד אחד הכל תלוי בי, ומצד שני אני בעצמי איני יכול לפעול

כלום בלא סייעתא דשמיא.

וזה מהותו של חודש אלול, כלפי שמים להיות ירא שמא יגרום החטא, ובאופן מעשי לפעול ללא מורא לתקון המצב, ואז "לולא האמנתי", יאמין ש"אני לדודי" יביא "דודי לי" (הרב דב לבנון).

התקרבות בין עם ישראל לקב"ה

אני לדודי ודודי לי (שיר השירים ו), ראשי-התיבות של מילים אלו: א-ל-ו-ל. כנסת-ישראל משולה לרעיה, והקב"ה הוא הדוד. הקשר בין ישראל להקב"ה נמשל לקשר של נישואין. הווי אומר, שכביכול יש הדדיות בקשר הזה, הקשר שבין ישראל לאביהם שבשמים.

כמו שהאיש זקוק לאישה, ואינו שלם בלעדיה, ועם כל המעלות המיוחדות לו, הוא נזקק ל"עזר כנגדו", ואינו יכול ליצור חיים ולהמשיך את החיים בבנים, בתולדות, בלא האישה, כך כביכול הקב"ה התקין לו "עזר כנגדו", את עם ישראל. כך עלה ברצונו יתברך, שקיומו של העולם והתפתחותו, יהיו על-ידי הקשר בין ישראל להקב"ה.

כנסת-ישראל היא הכלה, היא הרעיה של הדוד, והדוד - הקב"ה, כביכול זקוק לה, שהיא תשתתף איתו במעשיו. והדוד מחזר אחריה, ומבקש את קרבתה: "יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך, השמיעיני את קולך, כי קולך ערב ומראיך נאוה". "הנך יפה רעיתי, הנך יפה עיניך יונים". "פֶלֶךְ יפה רעיתי, ומום אין בך". כך מדבר הדוד אל כלתו, כך מדבר הקב"ה אל כנסת-ישראל. "אֶתִּי מלבנון כלה, אתי מלבנון תבואי, תשורי מראש אמנה". "לבבתני אחתי כלה", "מה יפו דדיך אחתי כלה". "קול דודי דופק פֶתַחִי לי אחתי רעיתי יונתי תִּמְתִּי."

הדוד - הקב"ה, דופק על פֶתַחֵה של כנסת-ישראל, ומבקש ממנה לפתוח לו את הפתח, שתתן לו להכנס, שתפתח את סגור לבה, וגם אם היתה איזו

תקופה של ניכור מצדה, של שכחה, של התעלמות, של אדישות, הדוד קורא לה, ומעורר אותה מאדישותה. "קול דודי דופק", כי יודע הדוד שכנסת-ישראל בתוך תוכה טהורה ושלמה ומום אין בה. כל האדישות הזו מצדה כלפיו, כל ההתנכרות וההתרחקות, אין בה ממש, זה הכל דמיון מתעתע, כי בעצם כנסת-ישראל קשורה בקב"ה קשר בל ינתק.

כי אכן, הכלה נמשכת אל דודה, עורגת היא אליו, מצפה לו ומחפשת אחריו, היא מעריצה את דודה. "דודי צח ואדום דגול מרבבה. ראשו כתם פז קנצותיו תלתלים שחרות כעורב". והיא מבקשת: "משכני אחרוך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך".

זהו ענינו של חודש אלול - "אני לדודי ודודי לי", חודש של התקרבות מחודשת, רעננה, שבין ישראל לקב"ה. ההתקרבות הזו, היא לא רק אינטרס של ישראל, זהו גם הרצון האלוקי. הקב"ה חפץ בישראל - "כי לא תחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחיה", הוא רוצה בתשובה, הוא חנון המרבה לסלוח. אין הקב"ה מתעייף מלסלוח, הוא מרבה בסליחה, כי הוא רוצה בטהרתם של ישראל ממש כאב הרוצה שבנו יהיה נקי, והוא רודף אחר בנו. גם אם הבן אינו מעוניין בזה, האב מעוניין בניקיון בנו. הדוד מעוניין בטהרה ובזיכוכ של הרעיה, וכשהרעיה שבה אליו, הוא מלא שמחה, והוא מקבל אותה כאילו מעולם לא התרחקה ממנו. "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל" (במדבר כג, כא), "כפלח הרמון רקתך", אפילו ריקנים שבך מלאים מצות כרמון (ברכות ז).

חודש אלול - חודש התשובה, חודש של שמחה אמיתית, שמחת ההתחברות - "אני לדודי ודודי לי", דודי לי ואני לו, שמחה שאינה ממעטת את חשבון הנפש ואת היראה, אלא אדרבא, מעמיקה אותה ומגדילה אותה. "אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים" (הרב זלמן ברוך מלמד שליט"א).

הגאולה מבחינת אלול

חלקו חכמינו ז"ל מתי עתידים ישראל להיגאל (מסכת ראש השנה דף י' עמוד ב): רבי אליעזר אומר: בתשרי נברא העולם.... ובתשרי עתידין ליגאל. רבי יהושע אומר: בניסן נגאלו, בניסן עתידין ליגאל.

וידוע שיש שתי דרכים לגאולה: ניסית וטבעית, כמבואר בגמרא (סנהדרין דף צח עמוד א): רבי יהושע בן לוי מקשה, כתוב בדניאל (פרק ז) "וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה" (פירוש שהמשיח יבוא על גבי ענני שמים), וכתוב בזכריה (פרק ט) "עני ורוכב על חמור!" והגמרא עונה: אם יזכו עם ישראל יבוא עם ענני שמיא, לא זכו - עני ורוכב על חמור.

ונראה שהגאולה הניסית, "על ענני שמיא", מתאימה להיות בניסן, ש"בו הישועות מקיפות", באופן ניסי, וזה כאשר זכו להיות כצדיקים. אבל אם לא זכו, הרי הם זקוקים לחודש התשובה, ואז תהיה הגאולה בדרך הטבעית, כפי שמתאים בחודש תשרי.

ונראה שהעבודה הנדרשת לכך היא ההבחנה שמלך בשדה, בכל מקום ומקום ובתוך עולם הטבע, וזו היא ההכנה הנדרשת לפני ראש השנה דין לעולם הטבע (הרב דב לבנון).

הכנה מבעוד יום

בעל "חידושי הרי"ם, היה אומר: חודש אלול הוא מתנה טובה - חודש ההכנה. משל למה הדבר דומה, לאיש צבא היוצא למלחמה שאז אין לו זמן להכנות ולמפגנים, עליו לקחת הנשק ביד ולירות, כי ההכנות צריכות להיות לפני המלחמה. כן הוא בראש השנה, יום הדין, אז אין זמן להכנות, ולכן ניתנה מתנה של חודש "אלול", להכנות.

המלך בשדה

בעל התניא היה אומר "בחודש אלול המלך בשדה", משל למה הדבר דומה: אזרח שמעוניין להיפגש עם המלך, בימים רגילים הסיכוי להיפגש עם המלך קלוש.

פתאום יצאו כרזות שמחר המלך יורד לעם לטקס חגיגי ללחוף ידיים לאזרחים דבר שקורה פעם בשנה. ואותו אזרח פשוט שכבר שנים מחכה לתשובה באשר למכתבו מוצא את עצמו לוחץ יד למלך ומשוחח איתו בספונטניות וזה הזמן לדרוש הכל.

הנמשל, בחודש אלול השכינה שורה למטה "אני לדודי ודודי לי" ר"ת אלול, קול דודי דופק ואומר לנשמה: "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח". חודש אלול הוא חודש שאלוקים קשוב ובוחר ביתר שאת וביתר עוז כל אחד ואחד, לכן עלינו להשאיר רושם טוב כדי שניכתב לחיים טובים ולשלום בראש השנה.

"אנשים אלו חרשים ולא שומעים"

במלחמת העולם השנייה ברחו רבים ליערות להינצל מהאויב. באחד הלילות נשמעו לפתע קולות רמים של אריות ונמרים, פחד נורא נפל על הבורחים מול המוות ההולך ומתקרב עד שלא יכלו לזוז ממקומם. והנה הם מבחינים בקבוצת אנשים היושבים בצד בשקט ושלוח נטולי פחד כל שהוא. "איזה אומץ לב" התפלא אחד מהאנשים, אמר לו חברו "אנשים אלו חרשים ולא שומעים את הקולות ולכן לא מפחדים, הם אינם אמיצים".

על הפסוק "אריה שאג מי לא ירא" דרשו ש א של אריה מכוון לאלול, ר לראש השנה, י – יום כיפור, ה – הושענא רבה. שאלול שואג כלפי האדם להכין עצמו לראש השנה. חשוב מאוד שאדם ישמע שאגות אלו.

כִּי אִם לִירָאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ

בימי אלול אנו קוראים בפרשת דברים: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שָׂאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אִם לִירָאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". פירוש הקב"ה מבקש מאתנו דבר פשוט, והוא להיות ירא שמים.

ושואלת הגמרא (ברכות לג:): וכי יראת שמים דבר קטן הוא (מילתא זוטרתא)? והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחאי - אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר יראת ה' היא אוצרו.

הגמרא עונה: כן, לגבי משה דבר קטן הוא. שאמר רבי חנינא משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן, קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול.

ויש לבאר את המשל: על פי מה שאמר רבי חנינא עצמו: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, פירוש כל הדברים הגשמיים בעולם בידי שמים, עושר נכסים וכבוד, חוץ מקיום תורה ומצוות ומעשים טובים שהכל בידי האדם עצמו.

ולפי זה מאיר באור יקרות משלו של רבי חנינא: "אדם שמבקשים ממנו דבר גדול" - היינו יראת שמים, שהרי אין לקב"ה באוצרו אלא יראת שמים, "ויש לו" - פירוש שהדבר בידו להשיגו (ולא בידי שמים), "דומה עליו ככלי קטן". ואם "מבקשים ממנו דבר קטן" - ענייני העולם הזה שהם פחותי ערך בחיי הנצח, "ואין בידו" - פירוש לא תלוי בו, "דומה עליו ככלי גדול".

מדוע באמת אנו מרגישים שיראת שמים היא דבר קשה להשגה? מפני שנדמה לנו שזה לא בידינו, שכן לא נולדנו כמשה רבנו, ולא דברנו עם השכינה פנים אל פנים, ולעומת זאת העושר והכבוד הרי הם בשליטתנו ואנו משקיעים מאמץ רב כדי להשיגם. בא משה רבנו ומלמד אותנו שהיראה תלויה רק בנו ולא בידי שמים, ונותן בנו אמון שאנו יכולים להשיג אותה, ואל ייאשו אותנו האומרים לנו כי בשמים היא "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיק ובלבבך לעשותו".

חלחה בימי אלול

ראש ישיבת פוניבז' הגאון רבי שמואל רוזובסקי מסר, ששמע על מרן הגאב"ד, שאמר לבנו בחודש אלול: "ברצוני לומר לך, כשאני נזכר כי בעוד שני שבועות יחול ראש השנה, אין לי הנאה משום דבר".

מרן הגרא"מ שך זצ"ל, היה רגיל לספר בחודש אלול, על הגאון בעל "בית הלוי", כי בחודש אלול היו לו זמנים שלא יכלו לדבר עמו בלימוד! ועל מרן הגר"ח זצ"ל, נמסר, שכשהיה אומר בקידוש של ליל "ראש השנה", את המילים: "מקדש ישראל ויום הזכרון" - היו הכתלים מזדעזעים!...

סמר מפחדך בשרי וממשפטך יראתי

בימי אלול היה רבי ישראל סלנטר מתמלא אימה ופחד, וכולו אומר חרדה. אחד מתלמידיו אזר עוז ושאלו: "מה הפחד הגדול הזה, האם חודש אלול הוא דוב שכול?" הביט בו הצדיק וענה: "חודש אלול הוא נורא יותר מדוב. הרי דוד המלך העיד על עצמו שגבר על הארי ועל הדוב- ובהתקרב ימי הדין לא היסס לומר "סמר מפחדך בשרי וממשפטך יראתי"..."

קול אומר קרא "אלול היום"

אחד מתלמידי הגה"צ רבי יחזקאל לעוויןשטיין זצ"ל, מספר "מעשה היה בראשית ימי הגטו בשנחאי, שנת תש"ג א' דר"ח אלול, נלקחו אז רשיונות היציאה מבני הישיבה, ולא היתה שום אפשרות ללמוד, כי היכל הישיבה כולל חדר האוכל היה מחוץ לתחום הגטו.

באותו יום התפללנו שחרית בבית הכנסת "אוהל משה", שהיה בגטו. אחר תפילת שחרית הלם קולו של המשגיח זצ"ל, דפק על השולחן והכריז: "קול אומר קרא - ואומר מה אקרא - אלול היום!" - דממה - התלמידים

כמו לקו בהלם. עוד בטרם שיימצא הסדר כלשהו - המשגיח דורש שניכנס לתוך העבודה של חודש אלול.

כבר עברו מאז 40 שנה, מספר התלמיד, ואני חייב להודות, שבכל שנה ושנה כשהחזן מכריז על ר"ח א-ל-ו-ל, כאילו שומע אני קול רבנו קולו מהדהד, רישומו חרוט, כאילו ברגע זה הוא משמיע אותנו.

הסוסים אדישים

בעיירות מזרח אירופה, מקובל היה שכאשר סוחר קנה מלאי סחורות וביקש להבריח את הגבול, היה שוכר את שירותיו של עגלון המכיר את המשעולים הפתלתולים ואת דרכי ההברחה.

החל מאותו רגע היה הסוחר ירא וחרד: מי יודע מה יהיה? האומנם יצליח לעבור את הגבול בשלום? האם לא ייתפס וסחורתו תוחרם? השקעתו תעלה בתוהו, והוא עצמו יושלך לכלא!

הסוחר היה מתוח ונפחד, לעומתו העגלון היה רגוע ושלו. שכן רגיל היה בגניבת הגבול, ובן בית במשעוליו.

אולם ביום בו יצאו לדרך - היה גם העגלון מתוח וחרד, מביט לצדדים בחשש וחשד, פקעת עצבים. קשוב לכל רחש ורעש, ורועד מכל תזוזה חשודה. שכן אם יתפסוהו - יחרימו את סוסיו ויעמידוהו למשפט! היחידים שנותרו אדישים ושלווים היו הסוסים, גם כאשר הם חצו את הגבול...

והנמשל: יש הרועדים החל מראש חודש אלול, משכימים קום לסליחות ומבקשים על נפשם, בידעם עד כמה מוטל על כף המאזניים: החיים, השלווה, הבריאות, הפרנסה - ומה לא? הכל!

גם האדישים - אוחזם חיל ורעדה ביום חציית הגבול, בראש השנה עצמו. רק הסוסים נותרים אדישים בעליל, וכל מעיינם - באבוס, בארוחת החג גרידא (ערכים).

חודש הכנה לתשובה

בראש השנה יושב הקב"ה על כסא הדין ומתבונן בכל המעשים, הדיבורים והמחשבות של כל השנה, ועל פי זה הוא חותך חיים לכל חי, וקובע איזו שנה תבוא עלינו, אם שנה של ברכה או חס וחלילה להיפך. כל התפילות וסדרי התשובה של חודש אלול באו להקדים תרופה למכה. שהרי אמרו חכמינו ז"ל, שכל זמן שעוד לא נגזרה הגזירה על האדם, עדיין ביכולתו לבטלה בקלות על ידי תשובה. ואילו לאחר שנגזרה הגזירה, קשה יותר לבטלה. לכן, כל החודש שקודם לדין, הלא הוא חודש אלול, נועד להתחזקות באמונה ובתורה, בתפילה ובצדקה, ומתוך כך אנו באים לפני הקב"ה לדין, זכים וטהורים (הרב אליעזר מלמד).

דורשי רשומות רמזו: **אלול**: אל – לו, שהאל-ל מצוי לו לאדם ביותר בעת הזאת.

באו חשבון

בל סוחר טוב עושה חשבון תמיד לדעת מצב הרווח וההפסד. בכל יום סופר את הפדיון היומי, מדי חודש מחשב את ההוצאות וההכנסות, אולם את החשבון הגדול הוא עושה בסוף השנה. כאן הוא מבצע מאזן שנתי, שבו הוא בודק היכן היו לו רווחים והיכן הפסיד, ולפי זה הוא מסיק מסקנות היכן כדאי להימנע להשקיע כיון שיש שם הפסדים והיכן כדאי להגביר השקעותיו.

חודש אלול הוא חודש שצריך כל אדם לעשות לעצמו את המאזן: לחפש

תפילה למשה - תפילה לדוד - תפילה לעני

חכם מנשה שלו זצ"ל היה אומר משם הבן איש חי: מעשה בעם הארץ שבא לגבאים וביקש מהם להיות שליח ציבור בראש השנה. אמרו לו הגבאים הרי כבר הזמנו חזן בתשלום. אמר להם אותו עם הארץ לשם מה לכם לשלם אני אהיה החזן שלכם. וכיון שהוא היה תקיף וגם עשיר גדול לא ידעו כיצד לסרב להצעתו, והלכו לרב לשאול כדת מה לעשות.

קרא הרב לאותו אדם ואמר לו יש "תפילה למשה" - האם אתה לומד תורה כמשה רבנו? ענה הלה: לא. ועוד אמר לו הרב, יש "תפילה לדוד" - האם אתה יודע לשורר כמו דוד המלך ע"ה? אמר לו הלה: לא. ועוד אמר לו הרב, יש "תפילה לעני" - האם אתה עני? אמר לו הלה: לא. אמר לו הרב לפחות בזה אנו יכולים לסייע ולהתפלל שתהיה עני ואז תוכל להיות חזן. הבין אותו אדם את הרמז והלך לו (הרב מרדכי אליהו שליט"א).

תפילה לעני כי יעטוף

כידוע בתהילים ישנם שלוש סוגי תפילות: תפילה למשה, תפילה לדוד ותפילה לעני. כל תפילה באה מכוח אחר. תפילה למשה באה מכוח הצדיק, תפילתו של צדיק היא מבחינת חרב החודרת שמים ושמי שמים. מאידך יש תפילה לדוד, תפילת מלך שיש לו כוח של מלך שמייצג את כל העם, אך יש גם תפילה לעני, זו תפילה של אדם שלא בהכרח צדיק הדור וכן אינו בא מכוח תפילת מלך, אלא תפילה של עני שבא בתחנונים לפני הקב"ה ללא כל הרגשת כוח כלל.

ובאמת מה התפילה המעולה מכל שלוש תפילות אלו? אומר דוד המלך בספר תהילים "תַּפְּלָה לְעֲנִי כִי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ", אמרו חז"ל תפילתו של העני עוטפת כל התפילות ומעלה הכל לפני הקב"ה, כיון שהיא תפילת רש המתפלל תחנונים ושופך לפני הקב"ה את מר שיחו.

נמצא שתפילת העני היא המעולה שבתפילות.

הרה"ג הרב שלום משאש זצ"ל היה אומר על הפסוק "תִּפְלֶה לְעֵנִי כִּי יֵעָטֵף", שהעני עוטר בתפלתו גם את תפלות העשירים. שאם עשיר יש לו מיליון דולר הרי הוא מבקש עוד מיליון דולר, באים המקטרגים ומפילים בקשה גדולה זו בטענה שלא מגיע לו. מאידך, כשהעני עומד להתפלל ומבקש רק מעט לחם כדי מחייתו, כי זה מה שחסר לו, והוא מרגיש שהוא מקבל הכל, תפלתו הצנועה מתקבלת ללא עוררין. ואם העשיר נותן כסף לעני, אז תפלתו נכנסת בעטיפתה של תפלת העני, וכשהיא עולה לשמים, פותחים את תפלתו של העני ומקבלים אותה מיד, ומגלים גם את תפלתו של העשיר, ונענים לו.

מנהג אמירת תהילים

יש הנוהגים בכל יום של ימי החול מר"ח אלול ואילך, אחר התפילה אומרים בציבור עשרה מזמורי תהילים, ומתכוונים לגמור כל ספר תהילים שתי פעמים קודם ר"ה, והוא עולה כמניין כפ"ר. ומתחילים אחר ר"ח, ובימי תשובה אומרים יותר מעשרה מזמורים בכל יום, בכדי לגמור כל ספר תהילים פעם שלישית קודם יום כיפור (מטה אפרים).

הכרזת השמש: שובו בנים שובבים

החיד"א (בספרו "ברכי יוסף") כותב: "יש מקומות נוהגים, מר"ח אלול, שאחר מנחה מכריז השמש: שובו בנים שובבים, ומנהג יפה הוא". "יש נוהגים לעשות התרת נדרים באלול, ובעיקר בערב ראש השנה, והרמז: לא יחל דברו ככל, סופי תיבות אלול".

תעניות דיבור

בספר "יסוד ושורש העבודה" (שער המים, פרק ד'), מובא על מנהג תענית

דיבור: "ורבים, וכן שלמים נוהגים שמקבלים עליהם מר"ח אלול, שלא ידברו שום שיחת חולין, ואשרי חלקם, כי אין כל דבר בעולם לטהרת הנפש כמו בלימת פיו משיחה בטלה. גם הוא תועלת גדולה מאד לכוונת התפילה, שאין מבלבלות אותו מחשבות זרות".

כותב האריז"ל: מי ששותק מ' ימים רצופים (ובפרט מראש חודש אלול עד יום הכיפורים) זוכה לרוח הקודש.

החפץ חיים זצ"ל (בספרו "חובת השמירה" פרק י'): אכן בימים הנוראים הקדושים, בודאי נכון מאוד להתנהג במידה הקדושה הזו של תענית דיבור. וכן נהג הגה"צ ר' יצחק אב"ד פטרבורג, מר"ח אלול עד אחר יום הכיפורים, היה משים עצמו כאילם, כעצת חז"ל. והפוחת לא יפחות על כל פנים מעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים.

תקיעת שופר באלול

המנהג האשכנזים לתקוע בשופר בכל חודש אלול. שני טעמים מביא בפרקי רבי אליעזר לדבר:

א. משה עלה בראש חודש אלול לקבל לוחות שניות, ואז היתה תקיעת שופר בחודש זה כדי להכין אל העם לקבלת התורה, בכל יום ששמעו בני ישראל את השופר הזכירם הדבר ולהכין עצמם.

ב. השופר נועד שלא יטעו בני ישראל שוב בחטא העגל (ויזיהרו מעבירות). והקב"ה נתעלה באותו היום בשופר כמו שנאמר "עֲלֵה אֲלֹקִים בְּתְרוּעָה ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר". על כן התקינו לתקוע בכל שנה בחודש אלול שופר.

ומוסיף הטור – כדי להזהיר את ישראל שיעשו תשובה, שנאמר "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו"?

ראש השנה

ירח האיתנים

שלושה שמות לחודש זה: החודש השביעי, ירח האיתנים, תשרי. התורה קראתו בכל מקום "החודש השביעי", לפי שהוא שביעי למניין החודשים שמתחיל תמיד מניסן.

ירח האיתנים

מלכים א(ח/ב): ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל בירח האתנים בְּחַג הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי:

ומפרש מצודת ציון: בירח האיתנים - חודש תשרי נקרא ירח האיתנים, מלשון איתן וחזק, על שם כי בחודש תשרי הם המועדים היותר חזקים, ומיישרים את האדם אל השלמות.

ועוד מפרשים "האיתנים" שיש בו ריבוי מצוות, כי רבים המה המצוות שנעשות בו: שופר וצום העשור (יום כיפור) ולולב ומינוי ושיבת סוכה. ולאחר כי עברו הימים האלה אם ירצה האדם לקיים מצוות האלו אינו מועיל בזה כלום ואם כן כל אדם יפול בדעתו כי חלף ועבר ממנו נועם המצוות היקרות האלה (פּר תפארת שלמה).

ועוד מפרשים לפי שבו נולדו האבות שהם איתני עולם. ועוד, על שם שהוא איתן במצוות שבו, בתבואות ובפרות שבו.

ובלשון החכמים נקרא חדש זה בשם תשרי, שכשעלו ישראל מבבל העלו עמם שמות חדשים שקראו לכל חדש שם מיוחד לו. ושם זה, תשרי, דרשו חז"ל על שם תשרי (תתיר) ותשבוק (ותעזוב) כל חובתנו. תשרי - לשון התרה ומחילה (פּר התודעה).

סגולת ימים נוראים

מסופר על עני מרוד שראה אדם טובע בנהר, קפץ העני והציל את הטובע, והנה מסתבר שהטובע הוא בן המלך. התרגש המלך מהמעשה שעשה העני והבטיח לעני שיוכל להיכנס לבית אוצרותיו למשך שעה וכל מה שירצה יוכל לקחת.

שמעו זאת יועצי המלך ואמרו למלך: הוא יכול לרוקן את כל אוצרות המלך! מה לעשות ?

הזמנה למשפט בבית דין של מעלה

כשמדברים על משפט גורלי ביום הדין, האדם לא מפנים את משמעות הדבר, לא פעם עובר הדבר במוחו ונשכח מיד, "הכל יעבור בשלום" חושב לעצמו. כדי שהאדם יפנים את מעלת המשפט בראש השנה, להלן "הזמנה למשפט" כפי שהובא בספר ילקוט לקח טוב.

אל : כל איש ישראל !

הנדון : הזמנה למשפט

הנך נקרא בזה להתייצב למשפט שייערך נגדך בימים א' וב' בתשרי שהוא ראש השנה החדשה הבאה עלינו לטובה.

אתה מואשם באי שמירת חלק ניכר מארבעת חלקי שולחן ערוך. לדוגמא הננו מביאים כאן כמה מהתביעות העיקריות: ביטול תורה, חטאי הלשון, עניינים שבין אדם לחברו, זלזול בדיני ממונות.

צפוי עיון מחודש בחלק שלך בעולם הבא.

בין שאר העונשים האפשריים : עונש מיתה חס ושלום, מחלות וייסורים רחמנא ליצלן, עוני, צער וגלות רחמנא ליצלן.

עליך להופיע בפני השופט באופן אישי ללא כל יועצים וסנגורים. יצוין כי חומר התביעה הוכן בדקדוק רב, לאחר מעקב ממושך אחרי מעשיך ביום ובלילה (כפי שאמרו חז"ל: "כל מעשיך בספר נכתבים").

ומכיוון שאין לפקפק באמיתות העובדות, אין כלל מקום לויכוחים או להתנצחויות.

אי לכך הנך נתבע על ידי מידת הדין להודות באשמה, כדי לא להגדיל את חומרת האשמה.

לבקשת הסנגוריה (מידת הרחמים), ניתנה לך ארכה של שלושים יום, מראש חודש אלול, כדי לאפשר לך לעיין בגיליון האישום ולהכין כתב הגנה.

פסק הדין וגזר הדין יינתנו בו ביום. במידת הצורך תינתן לך ארכה של עשרה ימים (עד יום כיפור).

הערה : מתוך התחשבות במעמדך המיוחד כנתין בתחום שיפוטו של שופט כל הארץ, מוענקת לך אפשרות יוצאת מהכלל להביא לכך שינהגו עמך לפנים משורת הדין. אם תענה על הדרישות תוכל להמתיק את דינך או לבטלו כליל, ואף להפכו לטובתך (כמו שאמרו חז"ל : "השב בתשובה מאהבה זדונותיו הופכים לזכויות").

בדבר פרטים פנה בהקדם לרמב"ם (הלכות תשובה), או לרבינו יונה מגירונדי (שערי תשובה), לשם קבלת פרטים והנחיות (מספר ילקוט לקח טוב)

בברכה מזכירות מלאכי השרת

ברגע האחרון

ראש השנה הוא יום דין בו נגזר על האדם מה ייעשה בו במשך השנה, אם לטוב ואם למוטב. ישנם אנשים שלא מתרגשים מיום הדין, וטענתם בפיהם: הרי כבר כמה שנים אני ממשיך בדרכי ועם כל זאת אני חי "טוב", אין סיבה שגם השנה לא יהיה כך.

ובכן יש לדעת שהקב"ה ארך אפיים, מאריך אפו ולבסוף גובה את החוב. כל זמן שלא גדשה הסאה (קו האדום) הקב"ה מאריך אפו. אבל כשהאדם עובר את "הקו האדום" הקב"ה לא מוותר. מהו "הקו האדום"? אין איש יודע ויתכן מאוד שבשנים עברו עדיין לא גדשה הסאה ועכשיו הגיע הזמן, רגע האמת.

כעין זה מצינו אצל לוט בהפיכת סדום, כשהמלאכים מצילים את לוט מבקש לוט להימלט לעיר צוער, כמו שכתוב "הֲיֵה נָא הָעִיר הַזֹּאת קִרְבָּה לְנוֹס שָׁמָּה וְהוּא מְצַעֵר אֶמְלֹטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מְצַעֵר הוּא וְתַחֲי נַפְשִׁי" (בראשית י"ט/כ).

ומפרש רש"י: העיר הזאת קרובה - קרובה ישיבתה, נתיישרה מקרוב לפיכך לא נתמלאה סאתה עדיין... וצוער איחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום וחברותיה שנה אחת.

הרי לך הבדל של שנה אחת בלבד וניצלה צוער, כיון שעדיין לא התמלאה סאתה. כן יתכן בכל אדם, שאף שעברו כמה שנים והכל בא על מקומו בשלום, עדיין אינו ערובה למה שיקרה בשנה הבאה (הרב סופר שליט"א).

הדין דווקא בתשרי מחסד ה'

רצה הקב"ה לדון את כל העולם בתמוז ואב שהם חודשים של דין קשה, אלא שאם היה דן אז לא היה יכול העולם להתקיים, בשביל שחרב בית המקדש שתי פעמים. וגם לא רצה לדון באלול משום שהוא סמוך להם וקשה בדין, לכך קבעו בחודש תשרי (שכחת הלקט בשם ספר המגיד).

טעם נוסף למה קבע יום הדין בתשרי, לפי שקודם תשרי הוא זמן אסיפת פירות השנה שנותנים בהם לעניים לקט שכח ופאה. רצה הקב"ה לזכות את ישראל ביום הדין, מכוח מתנות עניים הופכת מידת הדין לרחמים (ח"י אברהם).

בקטרוג השטן חסרה הלבנה

במשך כל ימי השנה בא השטן לקטרג על ישראל אך הקב"ה דוחה אותו לראש השנה. ליום הדין מתייצב השטן לקטרג ומביא את החמה להעיד על עוונות ישראל. אומר לו הקב"ה כתוב "על פי שנים עדים יקום דבר", צריך עד נוסף. הולך השטן להביא את הלבנה להיות עד נוסף אך לא מוצא אותה לפי שהיא ניכסת, שנאמר "בכסה ליום חגנו", שביום החג הלבנה ניכסת. ובזה מסתתמות טענותיו של השטן.

ושואל בספר יערות דבש: טענה זו טובה ביום ראש השנה שהלבנה מכוסה, אבל בשאר ימי תשובה, שאז כבר הלבנה מגולה, והדין נחתם רק ביום הכיפורים, ובין כך יכול להביא את הלבנה לעדות ולהפוך את הדין?

בראש השנה אסור להתוודות על החטאים (לפי שיום טוב הוא) ואז מנצל השטן את ההזדמנות לקטרג, אבל כי פנה יום ראש השנה, תיכף ישראל מתוודים וצועקים בתשובה לה' על חטאם, אם כן שוב לא מועילה עדות לבנה, כי הם מעידים בעצמם שחזרו בתשובה. ולכן יש לכוון מאוד בוודוי בימים אלו.

ישראל למעלה ממלאכי השרת

הגמרא במסכת ראש השנה (לב) מספרת: אמר רבי אבהו - אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכיפורים? אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה?

לכאורה תמוה: מדוע אין המלאכים עצמם אומרים שירה? מה הקשר לישראל?

הגמרא (סנהדרין לט:) אומרת: בקריעת ים סוף בקשו מלאכי שרת לומר לפניו שירה. אמר להם הקב"ה: מעשי ידי טובעים בים ואתם מבקשים

לומר שירה? ועם כל זאת בני ישראל אמרו שירה, את שירת הים.
מכאן למדו המלאכים שכאשר הקב"ה מביא פורענות לעולם אין למלאכים רשות לומר שירה, אבל לישראל יש רשות.
ולכן בראש השנה ויום כיפור שהקב"ה דן את הרשעים למיתה אין רשות למלאכי השרות לומר שירה. מכל מקום ישראל למה לא אומרים שירה, שהרי הם בטוחים שיצא לאור משפטם? משיב הקב"ה: מכל מקום מלך יושב על כסא דין אין ראוי לומר שירה (ערוך לנר).

יום דין אך בשמחה

ראש השנה הוא יום הדין הכללי לכל יצורי העולם, או כפי שכתוב בתפילת מוסף: "היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולם, אם כבנים אם כעבדים".

אך מאידך בספר נחמיה (י/ח) כתוב על ראש השנה: ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתיקים ושלחו מנות לאין נכון לו פי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו פי חדות ה' היא מעזכם. הרי שראש השנה נקבע ליום של שמחה?

על זה כבר נכתב בתלמוד ירושלמי (ראש השנה א'): "אי זו אומה כאומה הזאת? בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין, לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו, שאינו יודע היאך דינו יוצא. אבל ישראל אינן כן, אלא לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים זקנם ואוכלים ושותים ושמחים, יודעים שהקדוש ברוך הוא עושה להם ניסים".

השילוב של שמחה וחרדה משלימים זה את זה בראש השנה. בזמני התפילה אנו נתונים ליראה ולחרדה, מתפללים ומתחננים לכתיבה וחתימה טובה, ולאחריה, בטוחים אנו שהקב"ה יכתבנו ויחתמנו לחיים ולשלום.

הגמרא במסכת ראש השנה (לב.) מגלה לנו שביום ראש השנה ויום כיפורים ספרי חיים ומתים נפתחים לפני בורא עולם והוא דן את העולם כולו.

וְהַפְּנִקְס פְּתוּחַ, וְהִיד פּוֹתְבַת

ויש להבין מהו מושג "ספרי חיים ומתים מתים", ומה המושג של "פתוחים", האם יש ספרים סגורים?

אמרו חז"ל במסכת אבות (טו/ג): "וְהַפְּנִקְס פְּתוּחַ, וְהִיד פּוֹתְבַת", כל אדם חי יש לו פנקס פתוח להוסיף או לגרוע ממנו, ולכן הפנקס פתוח. אבל פנקסם של מתים חתום וסגור.

כל זה בימי השנה הרגילים, אבל בראש השנה שבו דנים ופוסקים מיתה למי שנגזר עליו, אף שהם עדיין חיים ופנקסם פתוח הרי אלו כבר ספרי מתים.

הרי לנו שכשנגזרה על האדם מיתה ועדיין יש בידו לתקן, הפנקס פתוח ואפשר עוד להוסיף ולגרוע ממנו באלו עשרת ימי התשובה.

וכותב בשערי תשובה: מה נואלו היוצאים לפעלם ולעבודתם בימים אלו ימי הדין ומשפט ואינם יודעים מה נגזר עליהם (נפש חיה – דרשות).

מאזן סוף השנה

ועוד יש לפרש: בראש השנה פותח הקב"ה את "ספרי החיים", ספרים של אנשים שעדיין חיים ועושה מאזן מצוות ועבירות ולפי זה הוא דן אותם, "וספרי מתים" שהוא פותח ספרים של אנשים שמתו כבר ודן אותם לפי מאזן של מצוות ועבירות.

אך קשה "ספרי מתים לפניך נפתחים", לשם מה נפתחים ספרים של אנשים שכבר נפטרו, והרי ביום הפטירה האדם נידון על כל מעשיו בעולם הזה, ומאז הרי כתוב "במתים חפשי" אל תקרי חפשי אלא חופשי, שכיון

שנפטר נעשה חופשי מהמצוות, ואם כן למה פותח הקב"ה בכל שנה גם ספרי מתים ?

אלא שישנם מעשים והתנהגויות שעושה אדם בעולם הזה שיש להם השלכה לאחר מיתתו. מעשים אלו ממשכים לעשות פירות ופירי פירות במשך הדורות, כמו תוכניות חסכון שיש להן רווחים בכל שנה, וכל זה מכוח אותו מעשה שעשה הנפטר בחיים, הן לטוב והן למוטב.

לדוגמה: אדם שחינך את ילדיו לתורה ולמצוות, כל מצווה שיעשה הבן בעולם הזה, בנוסף לשכר שמקבל הבן גם לאבא יש זכויות במצוות אלו, לפי שבאו מכוחו, "דבן כרעא דאבוה" (הבן הוא רגל של האבא). וכן הדין בנכדים והנינים וכל יוצאי ירכו. וכן הפוך אם ילדיו עושים עבירות בנוסף לעונש הילדים גם האבא יסבול באותו עולם.

ולכן בכל שנה נפתחים גם ספרי המתים לראות את המאזן של הרווחים וההפסדים שהיו במשך השנה כתוצאה מפעולותיו שעשה בחייו.

אשר על כן הרוצה לעשות נחת רוח להוריו בעולם האמת עליו להשתדל בכל עוז לעשות יותר ויותר מצוות ומעשים טובים, ולהיזהר מעבירות ואפילו הקלות, כמו שמשתדל לומר קדיש בכל מאמץ.

השפעה על המתים

לפי רעיון זה ניתן להבין את המסופר בספר שמואל על שאול ובעלת האוב. שאול בצר לו במערכה נגד פלשתים ניגש לבעלת האוב ומבקש ממנה להעלות את נשמת שמואל הנביא כדי לשאול אותו על גורל המערכה.

הגמרא במסכת חגיגה (ד:) מספרת - רבי אליעזר כשהיה מגיע לפסוק זה היה בוכה, "ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי" (שמואל א-כח). ומה שמואל הצדיק היה מתיירא מין הדין אנו על אחת כמה וכמה? מה המקרה עם שמואל: כמו שכתוב "ותאמר האישה אל שאול, אלוקים ראיתי עולים", "עולים" משמע שעלו שנים, אחד שמואל והשני, שהלך שמואל והביא את משה רבנו אתו. אמר לו: דילמא חס ושלום תובעים אותי לדין, קום בא אתי, שאין דבר שכתבת בתורתך שלא קיימתי.

ונשאלת השאלה: למה שמואל חשש שתובעים אותו לדין הרי ביום פטירתו כבר דנו אותו?

אלא שמואל ידע שבניו לא הלכו בדרכיו, וחשש שעשו מעשים שלא יעשו ועכשיו מעלים אותו לדין על מעשי בנים, שהרי בניו של אדם כפירותיו. אם שמואל שהיה שקול כנגד משה ואהרון כך, מה נאמר אנו יתמי דיתמי.

ראש השנה באושוויץ

בזמן השואה במחנה הריכוז אושוויץ תפסו הנאצים קבוצת נערים לחדר סגור, ופשטה השמועה שלמחר, ביום ראש השנה, מוציאים אותם לשריפה.

הגיע יהודי שבנו היה בחדר זה בשאלה לרב: יש ביכולתי לפדות את בני, אך אין ספק שיתפסו במקומו אחר, האם מותר לי לעשות כן?

כשמע הרב את השאלה אחזו רעד, איך יפסוק דין כה חמור בדיני נפשות. לא רצה הרב לפסוק, אך היהודי לא הרפה מהרב.

משראה שאין הרב פוסק פרץ בבכי קורע לב: אם אין כבוד הרב יכול לענות שמותר לי לפדות את ילדי, הרי זה סימן שאיננו שלם (בנפשו) עם ההלכה להתיר. שכן אילו היה מותר בלי שום פקפק, בוודאי היה פוסק לי שמותר. פירוש של דבר בשבילי אסור לי הדבר על פי

ההלכה. הדבר מספיק בשבילי וממילא יישרף ילדי על פי התורה וההלכה, והריני מקבל זאת באהבה ובשמחה, ואיני עושה דבר כדי לפדותו משום שהתורה כך ציוותה...

לא הועילו כל דברי הרב אליו, שאל ישית האחריות עליו. אך הוא הכפיל עוד הפעם דיבורים, בבכייה קורעת לב, וקיים את דבריו ולא פדה את בנו. והיה כל היום יום ראש השנה הולך ומדבר לעצמו בשמחה, שזוכה להקריב את בנו יחידו לה', כי אף שיש ביכולתו לפדותו, עם כל זאת אינו פודהו, מחמת שרואה שהתורה לא התירה לו לעשות כזאת, ויהיה חשוב לפני השם יתברך כעקידת יצחק גם כן ביום ראש השנה (שור"ת מקדשי השם להרב צבי הירש מייזליש).

רוחות מספרות בליל ראש השנה

מעשה בחסיד אחד שנתן דינר אחד לעני אחד בשני בצורת, הקניטתו אשתו. הלך ולן בבית הקברות בליל ראש השנה. שמע שתי רוחות שמספרות זו עם זו, ואומרת אחת לחברתה: חברתי בואי ונשוט בעולם ונראה מה פורענות באה לעולם. אמרה לה: חברתי איני יכולה לצאת מפני שקבורה אני במחצלת של קנים (ואני מתביישת), אלא לכי את ומה שאת שומעת אמרי לי.

הלכה וחזרה אצלה, אמרה לה חברתי: כלום שמעת מאחורי הפרגוד מה פורענות באה לעולם? אמרה לה: שמעתי שכל הזרע ברביעה ראשונה (תחילת עונת הגשמים) ברד מלקה אותו. שמע אותו חסיד והלך וזרע ברביעה שנייה, של כל העולם נלקה בברד אותו ושלו לא לקה.

לשנה אחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע שתי רוחות שמספרות זו את זו ואומרת אחת לחברתה: בואי ונשוט בעולם ונראה מה פורענות באה לעולם. אמרה לה חברתי: לא כך אמרתי לך שאיני יכולה לצאת מפני

שאני קבורה במחצלת של קנים? אלא לכי את ומה שאת שומעת אמרי לי.

הלכה וחזרה אצלה, אמרה לה: כלום שמעת מאחורי הפרגוד? אמרה לה: שמעתי שכל הזרע ברביעה שנייה שידפון מלקה אותו. הלך אותו חסיד וזרע ברביעה ראשונה בא שידפון לעולם של כל העולם נשדף ושלו לא נשדף.

אמרה לו אשתו: מפני מה של כל העולם לקה ונשדף ושלך לא לקה ולא נשדף? ספר לה כל המעשה. לימים נפלה קטטה בין אשתו של אותו חסיד לבין אמה של אותה ריבה, אמרה לה לכי ואראך בתך שהיא קבורה במחצלת של קנים.

לשנה אחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע אותן שתי רוחות שמספרות זו את זו. אמרה לה: חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מה שאומרים אחורי הפרגוד. אמרה לה: חברתי הניחי לי דברים שבינך לביני כבר נשמעו לבין החיים (מסכת ברכות יח:).

ברור מעל לכל ספק שהסיפור אינו כפשוטו. לא פעם כשרוצה הגמרא להעביר מסרים לדורות הבאים, היא מעבירה אותם על ידי סיפורים, והמצוי במפתחות מבין את המסר.

המהרש"א שואל: כל מקום שנאמר בתלמוד מעשה בחסיד אחד הוא רבי יהודה ברבי אלעאי או רבי יהודה בן בבא, ואיך יתכן שענקים אלו ילכו ללון בבית הקברות בליל ראש השנה?

ומשיב, שדבר זה לא היה במציאות אלא חלום שהראו לו מהשמים, שהרי חלומות של ראש השנה יש בהם ממש. אותו חסיד היה עני מרוד וגם הדינר שהיה לו נתן לעני, ואשתו הקפידה עליו. כשראו בשמים מצבו ומסירות נפשו הראו לו חלום איך יוכל להתעשר בשנה הבאה. ומה שהראו לו הקטטה בין אשתו לשכנתה רמזו לו שיותר לא יגלו לו

מהשמים, לפי שרווחים גדולים גורמים למותרות ומחלוקות.

מנהגים

אכילת מאכלים לסימן טוב

אמר אביי כיון שאמרנו סימנא מילתא היא (פירוש שיש עניין בסימנים) יהא רגיל אדם לאכול בראש השנה: קרא, רוביא, כרתי, סילקא ותמרי (כריתות ו.).

ולפיכך עושים בראש השנה סימנים המראים לטובה, שנזכה בדין ושתתחדש עלינו שנה טובה. וסימנים אלה עושים בשעת סעודה בליל ראשון של ראש השנה, ומנהג ספרד גם בליל שני.

אוכלים מיני ירקות ופירות שבשמותיהם יש רמז לטובה, כגון: סלקי,

כרתי, רוביא, קרא ותמרי. ובשעת אכילת כל

ירק אומר "יהי רצון" מעניין הרמז שיש בו.

כשאוכל סילקי אומר: "שיסתלקו שונאינו"

(נוסח ספרד: "אויבינו ושונאינו"), וכשאוכל כרתי

אומר: "שייכרתו שונאינו", ומכוון בזה גם

לאלו הרוחות הרעים, המחבלים והמקטרגים

הנבראים מעוונותיו. וכשהוא אוכל רוביא

אומר: "שירבו זכויותינו". וכן כשאוכל רימון

אומר "שירבו זכויותינו כרימון". כשאוכל

תמרים אומר: "ייתמו שונאינו". קרא - "ייקראו לפניך זכויותינו" (נוסח ספרד:

"שתקרע רוע גזר דיננו").

דבש - יש הנוהגים לטבול בראש השנה את חלה בדבש (והספרדים נוהגים לטבול

הלחם במלח וגם בדבש).

וכתב רב נטרונאי גאון: ומה שאנו אוכלים טיסני (מין מאכל מתוק) ושותים דבש הוא כדי שתבוא השנה הבאה עלינו מתוקה.

ואין אוכלים בראש השנה אגוזים וכיוצא בהם, לפי שמרבים כיחו וניעו ויפריעו לו בתפילתו. ועוד, שאגוז בגימטריא חט(א), ואין מזכירים חטא בראש השנה (הרמ"א הלכות ראש השנה).

חלות בצורות רבות - נהוג בראש השנה לאכול חלות בצורות שונות המסמלות את השאיפות השונות והמשאלות לקראת השנה החדשה. יש האופים חלות בצורת סולם - "מי יעני ומי יעשיר, מי ישפל ומי ירום". כן, כתוב במדרש שה' עושה סולמות ברקיע ועל סולמות אלו "את זה מעלה ואת זה מוריד". וכן יש העושים צורת כתר.

ויש העושים החלות בדמות ציפורים לרמוז שישפיע עלינו ה' ברחמיו כמו שכתוב "כְּצִפְרִים עֲפוֹת כֵּן יִגֵּן ה' צְבָאוֹת" (אוצר כל מנהגי ישרון).

דגים - אכילת הדגים מקובלת עקב הסגולה שלהם לפרות ולרבות "וידגו לרוב בקרב הארץ". בנוסף נהוג לאכול ראש של דג (או גדי) כדי שנהיה ל"ראש ולא לזנב".

רימון - לפי המסורת, ברימון ישנם 613 גרעינים כמניין תרי"ג המצוות. בארצות שלא היו רימונים בעבר היו נוהגים להביא מארצות רחוקות רק כדי שיוכלו לברך עליו.

ויש עוד דברים שאוכלים, כל עדה לפי מנהגה, דברים ששמותיהם רומזים לדברים טובים.

וכל זה הוא סימן להזכיר לאדם שהוא עומד בדין ויתעורר לתשובה. וצריך להיזהר מאוד שלא יכעס ביום זה (שאז יהא סימן שיכעס כל השנה כולה), כי מלבד גודל האיסור של כעס שהפליגו חכמינו ז"ל בגנותו ובעונשו בכל השנה, בראש השנה ייזהר ביותר מן הכעס ומן ההקפדה, ילביש פניו חדות ה' וימלא לבו רצון ואהבה כדי שיהיה לו לסימן טוב.

נוהגין שלא לישון ביום בראש השנה, אלא קובע עצמו ללימוד תורה או לאמירת תהלים בציבור, והיושב בטל - דומה לישן: ואמרו בירושלמי: 'מאן דדמיך בריש שתא - דמיך מזליה', כלומר, מי שישן בראש השנה - ישן מזלו: ואם ראשו כבד עליו ביותר ויהיה קשה עליו להתפלל תפילת המנחה בכוונה מפני העיפות, מותר לו להפיג עייפותו בשנה מועטת, ועדיף אחר חצות היום (כמבואר בילקוט יוסף - מועדים).

והוסיפו החכמים האחרונים ואמרו: טעם שעושים סימנים אלה בליל ראש השנה, משום שאין מבקשים ביום הדין על ענייני עולם הזה אלא על מלכות שמים בלבד: "ובכן תן פחדך", "ובכן תן כבודך", "ותמלוך" וכו'. אלא שגם כל ענייני העולם הזה, רמזים הם למלכות שמים ועשויים לסייע לעבודת ה' יתברך ולקבלת עול מלכותו. לכך מבקשים גם על העניינים של העולם הזה בדרך רמז בלבד, על ידי סימנים אלה.

כותב השל"ה הקדוש: לפי שכל רגע בראש השנה יש לו השפעה על כל השנה, תיקנו חכמים שאפילו בשעה שאוכל יתפלל על השנה החדשה, שתהיה מתוקה.

תועלת הסימנים

לכאורה קשה, הרי הכל תלוי לפי חשבון זכויותיו מה תועיל אכילת מאכלים מסוימים לסימן? מה מועילה אמירת "שייתמו שונאינו" וכו', אם אין לאדם את הזכויות לכך? ואם יש לו זכויות להינצל הרי ינצל גם בלי הסימנים.

במשנה ברורה (תקפ"ג ב') הביא מה שכתב השל"ה - שיש להתעורר בתשובה על ידי הסימן וזה ודאי מועיל. גם התפילה הנאמרת עם כל סימן ודאי מועילה.

למה נוהגים לכסות השופר בשעת הברכה

- על שם שאמרו במדרש: אברהם אבינו הצניע את יצחק בשעה שבנה את המזבח לעקוד את יצחק, שלא יפסל על ידי פציעה באבן. והואיל והשופר זכר לעקידה מצניעים אותו בשעת ברכה (שדי חמד).
- בעקידה נאמר "וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֵיל אַחַר נֶאֱחָז בְּסֶבֶךְ בְּקֶרְנָיו וַיִּלְךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלָה תַּחַת בְּנוֹ", אבל עד אז היה האיל מכוסה ממנו, זכר לכך מכסים את השופר (ויצבור יוסף).
- להורות שעיקר המצווה שמיעת קול שופר, ולכן מכסים השופר לומר שלא התקיעה עיקר אלא השמיעה (שו"ת אפרקסתא דעניא).
- כמו שמכסים הפת בשעת הקידוש שלא יראה הפת בולתו שלא מברכים עליו אף שהוא קודם, כך מכסים את השופר שלא יראה בולתו שמברכים על השמיעה ולא על התקיעה (שו"ת אבני נזר).

השופר שנדם

בכל ראש-השנה נושאים אותי זיכרונותי אל אותו ראש-השנה מצמרר, בשנת תש"ב, בגטו סלבודקה.

ימי מלחמת-העולם השנייה חשפו את האנטישמיות העזה של הליטאים. קודם שנדחקו היהודים אל הגטו עשו הליטאים פוגרומים אכזריים ביהודי סלבודקה, ובהם נרצחו הרבה יהודים, בתוכם תלמידי-ישיבה. אבי, הרב מנחם-מענדל דייץ הי"ד, היה בעל-תוקע בקי ומומחה. תמיד הצליח להבקיע תקיעות צלולות וחזקות ומעולם לא נזקק לחזור על תקיעה כלשהי. בכל ימי חודש אלול תקע בשופר בכל בוקר, לאחר תום תפילת שחרית.

בעת תקיעת השופר בראש השנה ניגש אבי ובירך את הברכות בכוונה

עצומה וכל הקהל כולו שאג 'אמן'. אחר-כך שם את קצה השופר בזווית פיו וביקש לתקוע כדת וכדין. ניסיון ראשון כשל. שום קול לא בקע מתוך השופר. גם הניסיון השני והשלישי כשלו. רק אוושה דקה וחלשה של נשיפת אוויר בקעה מהשופר.

האנשים נראו מודאגים מאוד, שכן מקובל לקשר את קושי או קולות של התקיעות לאופי השנה הבאה, רבים אף פרצו בבכי מר. עוד ניסיון אחד עשה אבי לתקוע בשופר. כאשר גם זה לא עלה יפה, הגביה את טליתו ופניו נתגלו לעינינו. עיניו היו אדומות מבכי ולחות מדמעות. הוא הרים את ידיו כלפי מעלה, כמקבל עליו את הדין, ובתוך כך הפנה מבטים שואלים לעבר הקהל כשואל: מי מכם מוכן לבוא במקומי ולתקוע?

הייתי אז נער כבן שש-עשרה, אך הייתי בקי היטב ברזי התקיעה הנכונה בשופר. אינני יודע מניין שאבתי את העוז. כשראיתי את הנעשה, אמרתי בליבי, 'ברא כרעא דאבוה' (הבן הוא רגל של אביו ממשיך דרכו). בצעדים מהוססים מעט פילסתי לי דרך בין הקהל. עליתי על הבימה והתייצבתי ליד אבי. ביד רועדת הגיש לי את השופר ובראשו הנהן, כמאשר את צעדי. ואכן קול השופר נשמע חד וצלול.

לא חלפו ימים רבים והתברר, כי הסימן לא היה סימן-שווא. גם בכיותיו של הקהל לא היו לחינם. כחלוף חודש ושבוע בדיוק אירעה 'האקצייה הגדולה'. רוב האנשים שנלקחו באקצייה זו נרצחו ובתוכם אבי, אמי וחמשת אחיי. נותרתי לבדי בעולם.

זיכרונו של אותו ראש-השנה, האחרון שבו ראיתי את הוריי ואחיי, אינו מש מזיכרוני מאז ועד עתה, ותמונתו העגומה של אבי המחזיק בידו בשופר אך אינו מצליח להוציא ממנו קול - עולה לנגד עיניי פעמים אין-ספור, ובמיוחד בימי ראש-השנה (ליקוטי חב"ד).

זכות המצווה

הגאון הרוקח היה מפליג בספינה עם תלמידיו. בליל ראש השנה החלה סערה בים והספינה חישבה להישבר והחלו נכנסים מים לתוכה והיתה הספינה שוקעת והולכת. כשראו התלמידים שהמצב נואש נכנסו לחדרו של רבם שהיה שקוע בלימודו ולא הרגיש מכל הנעשה, וסיפרו לו על הצרה. אמר הגאון אם כן הזדרזו והביאו לי שופר ומיד כשיעלה עמוד השחר נתקע בו מיד. ואכן מיד בעלות השחר תקע הרב בשופר וראה זה פלא וישוכו המים וחלפה הסערה.

כשסיפרו את המעשה לרבי שמחה בונים מפשיסחא אמר להם: לא נתכוון הרב לכבוש את הסערה בתקיעה, אלא הזדרז להספיק לקיים מצוות התקיעה לפני מותו, ומגודל קדושתו עשתה המצווה את שלה (תפארת צדיקים).

המפתח לכל הדלתות

הבעל שם טוב הורה פעם לתלמידו רבי זאב קיציס ללמוד את הכוונות של תקיעת-שופר, כי ברצונו שהוא יהיה התוקע בבית-מדרשו. למד רבי זאב את הכוונות, ומאחר שמדובר בהרבה כוונות, שיש בהן פרטים רבים, רשם אותן על דף נייר שהניחו בכיס בגדו, כדי שיוכל להביט ברשימות הללו בעת התקיעות. לא מצא הדבר חן בעיני הבעל שם טוב ומן השמים גרמו לכך שדף הנייר יאבד.

כשהגיע רבי זאב לסידור התקיעות, החל לחפש את דף הנייר ונחרד לראות שהוא איננו עמו. הדבר גרם לו שברון-לב, שכן מתוך כך שסמך על הרשימות, לא שינן כראוי את הכוונות, ועתה לא ידע מה לכוון. מתוך כאב-לב ומרירות עצומה פרץ בבכי מר ונאלץ לסדר את התקיעות בלי שום כוונות.

אחרי התפילה אמר הבעל שם טוב: בהיכל המלך יש הרבה חדרים והיכלות ויש מפתחות שונים לכל דלת. אך באמצעות הגרזן ניתן לפתוח

את כל השערים. הכוונות הן המפתחות לשערים של מעלה, ולכל שער והיכל דרושה כוונה אחרת. אולם לב נשבר פותח את כל השערים.

מלכויות זיכרונות שופרות

בסדר מלכויות אנחנו מודים להקב"ה שהוא ברא את הכל ומלכותו על הכל, ומקבלים עלינו את מלכותו לעולם ועד - "כי אתה אלוקים אמת, ודברך אמת וקיים לעד, ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ".

בסדר זכרונות אנו מודים ומכריזים על אמונתנו, אשר הוא הבורא והוא הפוקד את כל יצוריו תמיד וזוכר כל מעשי בני אדם מראשית ועד אחרית, ומשלם להם כפועלם - "כי זוכר כל הנשכחות אתה ואין שכחה לפני כיסא כבודך, ועקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור, ברוך אתה ה' זוכר הברית".

בסדר שופרות אנו חוזרים ומקבלים עלינו עול תורה, כאילו עכשיו היא ניתנה בקולות וברקים וקול שופר חזק מאוד, ומצפים לישועה האחרונה - שנזכה לשמוע קול שופרו של משיח ושיעלו תקיעותינו לרצון ויהיו לזיכרון לפניו - "כי שומע קול שופר אתה ומאזין תרועה ואין דומה לך, ברוך אתה ה' שומע קול תרועת עמו ישראל (היום) ברחמים".

שלושה סדרים אלה, כנגד שלוש עתים בתולדות ישראל: ימי מלכות בראשונה, זיכרון העבר בגלות, ושופרות של מלכות שמים לעתיד.

השופר - המגן האחרון

משל לאחד שהיה תועה ביער, והיו בו חיות רעות מן הדורסים והטורפים, והיו עמו קשת וחצים להציל עצמו מן הדורס. ויהי הוא הולך ביער הנה והנה, ועל כל אשר ראו עיניו מרחוק היה חושב כי דוב הוא או ארי וזאב, והיה יורה בחצים - עד בואו אל המקום ההוא

וראה כי עץ נרקב הוא. וירא באשפתו ובתרמילו, וראה כי לא נשאר לו כי אם חץ אחד. והיה נשמר מעתה שלא לירות החץ ההוא על ספק כי הלא במקום סכנה הוא, אולי יצטרך אותו להציל עצמו מפי הטורף, אז יירה החץ להעבירו וחיתה נפשו בגללו.

הנמשל: נאמר מפי המשורר (תהלים נז): **יִשְׁלַח מְשָׁמַיִם וַיּוֹשִׁיעֵנִי חַרְף שְׁאֲפֵי סֶלָה וְגו' נִפְשֵׁי בְּתוֹךְ לְבָאִם וְגו'**, ובזמן שהיינו בעיר אלוקינו הר קדשו, היו לנו כלי הצלה הרבה - בית המקדש ומזבח וקרבנות וכהן גדול עומד ומשרת בהם - היה סמוך לַבְּנוּ ובטוח כי נחליף פח למחות מעלינו כל סאון סואן, כל טורף ושואג.

לא כן עתה, כאשר מכלי הצלה הרבים והעצומים לא נשאר לנו כי אם השופר הדל הזה. לכן פקח עיניך ידידי והבט והכן לבך, ועשית כחכמתך (המגיד מדובנא).

לימוד זכות

'הסבא משפולי' נהג להסתגר בחדרו לפני התקיעות, ואיש לא ידע מה הוא עושה שם. פעם החליט מישהו לגלות את הסוד, הכין לו סדק צדדי, ועקב אחר מעשי הצדיק.

לחרדתו ראה את ה'סבא' שוכב בפישוט ידיים ורגליים על הקרקע ובוכה: "ריבוננו- של- עולם! מה אתה רוצה מעמך ישראל! אומר אני לך, כי לולא ראיתי במו-עיני את המצוות והמעשים הטובים שהם מקיימים, לא הייתי מאמין שאחרי כל-כך הרבה סבל ורדיפות יוכלו לקיים אפילו מצווה אחת. הרי את כל התאוות העמדת לפני העיניים, ואילו על הגיהנום כתבת בספרים. אילו היית נוהג להפך, כותב על התאוות בספרים ואת הגיהנום מעמיד מול העיניים, מבטיח אני לך ששום יהודי לא היה חוטא"...

אחר-כך, קם הצדיק, העביר ידו על עינו, פניו התלהטו, ובא לתקיעות.

סדר התקיעות

הגמרא במסכת ראש השנה (לג): אומרת שחייב אדם לתקוע בראש השנה שלוש תקיעות של שלוש-שלוש, כלומר שלוש פעמים תקיעה-תרועה-תקיעה, ונמצא שהן שש תקיעות ושלוש תרועות. ופירוש 'תרועה' כתרגומו: יבבה. ועניין יבבה הוא קול שבור, כלומר קול יללה. נמצא שהתורה ציוותה אותנו לעשות בשופר קול הדומה ליללה.

ומפני שמקומות בעולם חלוקים בעניין היללה, שבמקום אחד מייללים בגניחות גסות (שברים), ובמקום אחר בדקות (תרועה), ובמקום אחר עושים הכול - גסות ודקות, תיקן רבי אבהו לעשות התרועה בשלושה צדדים (בשלוש צורות). כעין גניחות גסות, דהיינו שברים. וכעין גניחות דקות, דהיינו שאנו קורים תרועה. ועוד בצד אחר גניחות גסות ודקות (שברים-תרועה).

נמצא ג' פעמים: תשר"ת, תש"ת, תר"ת. סך הכך 30 תקיעות. וזהו מעיקר הדין אלא שיש מוסיפים עוד תקיעות לפי מנהג המקום (לפי ספר החינוך).

רמזים בשופר

(בן איש חי)

רמזים רבים יש בשופר שבאו לרמוז לנו איך להסתכל על החיים, ובפרט בראש השנה:

- אמרו רבותינו ז"ל: מצוותו בשל איל, ופירשו בו לרמוז שצריך לעשות תשובה בעודו בתוקף החומר, ולכך שופר מספר תוק"ף.
- להיות כפוף: גם צריך שיהיה השופר כפוף, רמז לבעל תשובה שיהיה לבו כפוף ונכנע, וכאשר האריך השל"ה.
- גם זה יעבור: ומה שתוקעים תקיעה, ושברים, ותרועה, ותקיעה, בסדר זה תחלה, היינו כי התקיעה רומזת לשמחה וטובה, ושברים ותרועה, רמזים לצער וייסורים, כי זה (התרועה) ילולי יליל (בכ"ה מסוג

אליו מלאך ה' רק בחלום, ואילו כשהיה בדרכו לארץ ישראל נגלה אליו בהקיץ. הרי לך שאף שיעקב היה עדיין בחוץ לארץ נגלה אליו בהקיץ, ואילו בדרך צאתו מהארץ אף שהיה עדיין בארץ (הר המוריה) נגלה אליו רק בחלום.

נמצאנו למדים שהכל הולך אחר המחשבה וההכנה, אדם נמצא במקום שרוצה ללכת לשם (הדעה והדיבור).

סיפורים לחג

"קח את כל המחזור!"

היה זה ליל 'כל-נדרי'. הבעל שם טוב עמד בבית מדרשו עטוף בטליתו והתכונן לתפילת ערבית. הקהל הגדול שנאסף בבית-המדרש המתין לתחילת התפילה, אולם הבעל שם טוב היה אחוז בשרעפיו הקדושים. הוא עמד על עמדו שקוע בהרהורים ופניו עוטות ארשת רצינית ודואגת. ופתאום השתפכה על פניו נהרה של שמחה וגיל, הוא ממש קרן מאושר, וציווה על החסידים להתחיל בתפילה.

במוצאי יום-כיפור סיפר הבעל שם טוב לתלמידיו את הסיפור הבא: באחד הכפרים גר יהודי שהיה לו ילד קטן. לימים נפטר הכפרי וגם אשתו נפטרה. בעל האחוזה שהיה ערירי לקח את הילד להיות לו לבן. פעם אחת, כששיחק עם חבריו, פרצה קטטה ביניהם. במהלך המריבה קרא לעברו אחד הילדים: "ז'יד" (כינוי ליהודי), "אינך בנו של בעל-האחוזה. ההורים שלך היו יהודים". מרגע ששמע הילד שבעצם הוא יהודי לא מצא

מנוח לנפשו. לאחר שסיפר זאת לבעל האחוזה ניסה בעל האחוזה להרגיעו ואף מסר לו שקית טלית וסידור של אביו. הגיעו הימים הנוראים, ראה הילד שהיהודים כולם הולכים יחד לעיר להתפלל בראש השנה, החליט בלבו שגם הוא ילך. ברח הילד מהאחוזה והלך לנדוד עד שהגיע לעיר בליל יום הכיפורים בשעת כל נדרי. הילד האזין לתפילות ולבכיות שבקעו מעומק הלב והן נגעו ללבו. גם נפשו הרכה רצתה להשתפך בתפילה מתוקה לפני רבון העולמים, אך הוא לא ידע איך מתפללים. כאב-ליבו של הנער היהודי קרע שחקים. גם אני, המשיך הבעל שם טוב, עקבתי אחר הילד הקטן. צער רב הצטערתי על גורלו. חרדתי חרדה גדולה שמא ייצא מבית-הכנסת בייאוש ויאבד, חס ושלום, מכלל ישראל.

אולם פתאום פתח הילד את המחזור אשר עמו ואמר: "רבנו של עולם! גם אני רוצה להתפלל ולשפוך את לבי לפניך, אך אינני יודע מה להתפלל ואיך להתפלל. קח, רבנו של עולם, את כל המחזור כולו, ויהא זה בעיניך כאילו התפללתי גם אני כמו שצריך!". כשאמר זאת, שיקע הילד את פניו במחזור הפתוח וזרם דמעות מרות פרץ מעיניו.

כשראיתי זאת, סיים הבעל שם טוב, שמחתי שמחה גדולה על רום מעלתה של נשמה יהודית, גם כאשר היתה מנותקת מיהודים ויהדות במשך שנים. בטוח הייתי כי תפלה חמה זו של אותו ילד יהודי תביא לנו שנה טובה ומתוקה (ליקוטי חב"ד).

מפגש האב והבן

יהודי שהיה בשואה ואיבד בה את כל קרוביו כולל אשתו וילדיו, הגיע לארץ ועזב את התורה והמצוות. הלך והתרחק עד שכבר אף יום הכיפורים לא שמר, ואף לא ידע מתי חל יום הכיפורים. בליל יום הכיפורים כשישן על מיטתו נגלה לו אביו בחלום, אמר לו: "בני

התרחקת יותר מדי, עכשיו ליל כיפורים ואתה לא יודע על כך. אני מצוה עליך ללכת מחר לבית הכנסת שם תהיה לך הפתעה". למחרתו כשקם ממיטתו לא שת לבו לחלום. יצא לטייל עם כלבו ברחובה של עיר. והנה בחוץ ליד בית הכנסת ראה יהודים עומדים עטופי טליתות וממתינים למשהו. נזכר בחלום והבין שיום הכיפורים היום. ניגש אל הקבוצה ושאלם למה עומדים בחוץ, השיבו לו שעכשיו מזכירים את הנשמות והמנהג שמי שיש לו הורים יוצא החוצה בשעת הזכרת נשמות. נזכר היהודי בכל משפחתו שנספתה בשואה והחליט להיכנס לבית הכנסת ולהזכיר את נשמותיהם.

והנה אך נכנס, וחזן בית הכנסת מזכיר בהזכרת נשמות את שמו המלא (שם שלא היה נפוץ כל כך), התפלא על צירוף מקרים נדיר כזה. לאחר שסיימו להזכיר את הנשמות ניגש לחזן ושאלו את מי הזכיר בהזכרת נשמות. לאחר שיחה קצרה הסתבר שהחזן הוא בנו שהצליח בדרכים לא דרכים להימלט ממחנות הריכוז והגיע לארץ, וחשב שאביו גם נרצח. אכן נודע שהאב והבן עדין בחיים וזכו להיפגש בעיצומו של יום הכיפורים.

תפילת האלף-בית

מסופר על הרש"ש שחלם במוצאי יום הכיפורים שתפילת אחד מפשוטי הקהל התקבלה לפני הקב"ה יותר מכל תפילות הציבור. התפלא הרב על הדבר, שהרי הכיר את האיש שאינו אחד מצדיקי העיר.

קרא הרב לאיש לשאלו על יום הכיפורים, התפרץ האיש בבכי וסיפר לרב איך נקלע לכפר נידח ולא הצליח להגיע לעיר ליום הכיפורים. שם בכפר לא היה לו סידור ולא מניין, ולא ידע להתפלל בעל פה.

שאלו הרב: ובכן מה עשית? ענה היהודי: עמדתי באיזה פינה כל היום ואמרתי על הסדר את אותיות האלף בית עד כלה ושוב חזרתי עליהן כך כל היום. המשיך האיש בבכייה: אמרתי להקב"ה – רבוננו של עולם: סידור אין לי, להתפלל בעל פה אינני יודע, אנא קח את כל האותיות ותסדר

אותן לפי סדר התפילות כך שיחשב לי כאילו התפללתי כהוגן.
ואכן תפילת האותיות של אותו יהודי שהתפלל בעומק הלב עשו רושם עז
בשמים.

בית דין של מעלה בפעולה

חסידים מספרים כי פעם אחת במוצאי יום הכיפורים בא רבי שמואל,
תלמידו החביב של רבי לוי יצחק מברדיצ'ב לבית רבו, לראות מה שלומו
אחר הצום ואחר עבודתו את בוראו כל היום בשקידה עצומה שהיא
למעלה מכוח אנוש.

אף על פי שכבר עברו כמה שעות מהצום, עדיין לא נגע הצדיק בספל
הקפה שלפניו. כשראה את תלמידו, אמר: טוב שבאת, שמואל, אספר לך
מה שנתרחש. דע לך, השטן קטרג היום לפני בית דין של מעלה, וכך טען:
אתם בית דין צדק, הגידו לי את הטעם האמיתי של הדבר. אם גזל אדם
מחברו רובל אחד הרי אתם שוקלים את העבירה במשקל המטבע (לפי ערך
המטבע), ואילו אם אדם נותן נדבה לחברו רובל אחד הרי אתם שוקלים את
המצווה במשקל העני עצמו ואת כל בני ביתו שנהנו מן הנדבה. מפני מה
אין אתם מסתפקים גם כאן במשקל המטבע? או מפני מה אין אתם
שמים גם שם בכף המאזנים את הנגזל עצמו ואת כל בני ביתו שסבלו מן
הנזק?

מיד נגשתי והסברתי: הנדבן רוצה לקיים את נפש בני האדם, לפיכך צריך
לשקול את בני האדם. ואילו הגזלן אינו מבקש אלא את הכסף בלבד ואינו
נותן דעתו על בני אדם, ועל כן אין לשקול כאן אלא את המטבע בלבד. כך
סתמתי את פי המקטרג.

השטן המקטרג שם את הדגש על המשקל. כאן עובדים לפי הספר, לפי
מידת היושר. המשקל חייב להיות אותו המשקל בשני המקרים, ואם כאן
שוקלים רק את המטבע, גם שם יש לשקול באותה מידה. ולהיפך - אם

כאן שוקלים את האדם עם כל בני ביתו, גם שם יש לשקול את האדם עם כל בני ביתו. למימד המשקל יש תפקיד מכריע בשפיטה של השטן המקטרג. יש משקל אובייקטיבי לכל מעשה, והוא ניתן לשקילה בגרמים. השטן מסתכל בערך הטכני של המעשים בלא כוונת הלב בעשיית המעשה.

דברי הרמב"ם מובילים אותנו אל תשובתו של ר' לוי יצחק מברדיצ'ב. וכך כתב הרמב"ם: "ושיקול זה אינו לפי מניין הזכיות והעוונות אלא לפי גודלם: יש זכות שהיא כנגד כמה עוונות... ויש עוון שהוא כנגד כמה זכויות... ואין שוקלים אלא בדעתו של אל דעות, והוא היודע היאך עורכים הזכיות כנגד העוונות".

וכן טוען ר' לוי יצחק מברדיצ'ב: אין להסתכל בערכם הטכני של המעשים אלא בכוונת הלב המצורפת אליהם. הנותן הצדקה מתכוון לפרנס את העני ואת בני ביתו, בעוד הגזלן איננו מתכוון לצער את הנגזל ואת בני ביתו, וכל מעייניו נתונים אל הכסף.

עבודת הסנגוריה מביטה אל המימד העמוק של רצונם של ישראל, מה היתה כוונתם בעשיית המעשה. יודעים הם מלמדי הסנגוריה להצביע על הממד הנסתר, הפנימי, שלמעלה מכל טעם ודעת, והוא החשבון האמיתי של חשבוננו של עולם (מתוך המדור 'חסידיים מספרים' שבעיתון בשבע).

אי אפשר לסבול את אורך הגלות

סיפר רבי פנחס מקוריץ לחסידיו: על כפרי אחד שלא ידע סדרי תפלה. והנה הגיע ראש השנה. החליט הכפרי להגיע אל בית הכנסת להצטרף לתפלת שאר אחיו היהודים. והנה מגיע שלב בתפלה, שבו הכל פורצים בבכי. תמה הכפרי: על מה ולמה כולם בוכים? ומתרץ בינו לבינו: כנראה כולם רעבים, על כן הם בוכים מרה, ובהרהרו בכך נכמרים רחמיו ומצטרף אף הוא לבכיים.

לאחר זמן, רואה הוא, והנה לפתע הפך אבלם לששון, את, איזו תפילה,

כולם כאחד שמחים ומוחאים כפיים! שואל עצמו הכפרי: ובכן, מה נשתנה עתה, שכולם שמחים? ומתרגן: כנראה נזכרו בתבשילים המבעבעים בקדירה, שכל רגע חולף הרי הוא גורם להשביחם. ובין כה וכה נזכר אותו כפרי שגם תבשיליו שלו, סוף סוף, הולכים ומשתבחים, ומיד גם הוא מצטרף לשמחת הכלל.

לא עובר זמן רב, ושוב נושאים המתפללים קולם בבכי. עתה זוהי קושיה באמת, אך תשובה בצידה: אמנם... התבשילים בקדירה הולכים ומשתבחים, אולם המעיים, מה יהא על המעיים, כבר מאד הרעב עד שאי אפשר עוד לסבול...

וסיים רבי פנחס מקוריץ משלו: כך היא הגלות הארוכה. בטוחים הננו, שכל עיכוב בגאולה בודאי יסובב להכשיר לנו גאולה עוד יותר גדולה. על כל יום של צרות יגמול הקב"ה לנו בשפע של טובה, כהנה וכהנה. אלא מה - כבר אי אפשר לסבול יותר את עול הגלות ואריכותה.

לימוד זכות על עם ישראל

מסופר סיפור נפלא על רבי יצחק מברדיצ'ב: ליל כיפורים לפני תפילת נעילת נעמד הרב והכריז בקול: האם מישהו מכיר את הכלב של הפריץ? תחילה לא היתה תשובה אך הרב חזר על שאלתו שוב ושוב. קם אחד מהקהל ואמר שהוא מכיר את הפריץ ואת כלבו. ביקש ממנו הרב בתחנונים שיספר על כלבו של השר.

בתימהון, התחיל היהודי לספר על הכלב. הכלב הוא ממש כמו ילדו של הפריץ. הכלב מקבל לאכול בכל יום ארוחות מלכים, זוכה הוא לאמבטיות חמות ואף לתספורת. שאל הרב: כמה הוצאות מוציא הפריץ על כלבו? כמה אלפי רובל בכל שבוע, השיב היהודי. שמח הרב שמחה גדולה והורה להתחיל את כל נדרי. ותהום כל העיר.

למוצאי יום הכיפורים, הסביר הרב את הדבר: בשמים היתה קטגוריה

גדולה על עם ישראל, עד כדי סיכון גדול.
עני מסכן שחזר על הפתחים להשיג מעות לחג, אך אף אחד לא נתן לו
סכום משמעותי שיוכל לחגוג את החג. בדרך פגש העני את הפריץ וביקש
ממנו. מיד הוציא הפריץ מאתיים רובל ונתן לעני. מיד התחיל השטן
לקטרג על עם ישראל, "הם גרועים יותר מהפריץ".

סיים הרב: כששאלתי אתכם על כלבו של הפריץ וראיתי כמה הוצאות
הוא מוציא אפילו על כלב, אם כן זה דרכו לפזר כספים לרוב בלא
להתחשב. אם כן גם מה שנתן ליהודי אינו בכלל מצוות צדקה, אלא שכן
דרכו לפזר כספים. מיד בשמים נסתתמו טענות השטן, והיה אפשר
להתחיל בתפילה.

סוכות

חמישה עשר לחודש השביעי

חג הסוכות בתורה

"דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לֵה': בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרְבוּ אֵשֶׁה לֵה' בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אֵשֶׁה לֵה' עֲצַרְתְּ הוּא כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (ויקרא כג).

חג הסוכות בתנ"ך

בספר מלכים (א פרק יב): מסופר על ניסיונותיו של ירבעם בן נבט, מלך ישראל, ליצור חיץ ברור וממשי בין ממלכתו ובין ממלכת יהודה, ולכונן את שלטונו. אחד מצעדיו הבולטים הוא דחייתו של חג הסוכות בחודש, וחגיגתו בט"ו בחשוון, במקום בט"ו בתשרי.

"וַיַּעַשׂ יִרְבְּעָם חַג בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי בַחֲמִשָּׁה-עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ כַּחַג אֲשֶׁר בַּיהוּדָה, וַיַּעַל עַל-הַמִּזְבֵּחַ--כִּן עָשָׂה בְּבֵית-אֵל, לְזַבַּח לְעֹגְלִים אֲשֶׁר-עָשָׂה; וְהָעֶמִיד בְּבֵית אֵל, אֶת-כַּהֲנֵי הַבַּמֹּת אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיַּעַל עַל-הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה בְּבֵית-אֵל, בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי (חודש חשוון) בַּחֹדֶשׁ, אֲשֶׁר-בָּדָא מִלְּבוֹ; וַיַּעַשׂ חַג לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיַּעַל עַל-הַמִּזְבֵּחַ לְהַקְטִיר: "

מקור בספר נחמיה (פרק ח): שם מתואר תהליך התוודעותו של עם ישראל לחוקי התורה, לאחר שהוא שב מגלות בבל ובונה את חומות ירושלים.

(יג) וביום השני נֶאֱסַפו רָאשֵׁי הָאֲבוֹת לְכָל הָעָם הַלְּהַנִּים וְהַלְוִיִּם אֶל עֲזָרָא הַסֵּפֶר וּלְהַשְׁכִּיל אֶל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה: (יד) וַיִּמְצְאוּ כְּתוּב בַּתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיַד מֹשֶׁה אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּסֻכּוֹת בַּחַג בַּחֹדֶשׁ

הַשְּׁבִיעִי: (טו) וְאֲשֶׁר יִשְׁמִיעוּ וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּכָל עָרֵיהֶם וּבִירוּשָׁלַם
לְאמֹר צְאוּ הָהָר וְהִבִּיאוּ עָלַי זֵית וְעָלַי עֵץ שֶׁמֶן וְעָלַי הַדָּס וְעָלַי
תְּמָרִים וְעָלַי עֵץ עֵבֶת לַעֲשֹׂת סֹכֶת כַּכְּתוּב:
(טז) וַיֵּצְאוּ הָעָם וַיְבִיאוּ וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם סֹכוֹת אִישׁ עַל גִּגּוֹ וּבְחֻצוֹתֵיהֶם
וּבְחֻצוֹת בַּיִת הָאֱלוֹקִים וּבְרַחוּב שְׁעַר הַמַּיִם וּבְרַחוּב שְׁעַר אֶפְרָיִם:
(יז) וַיַּעֲשׂוּ כָּל הַקְּהָל הַשְּׁבִי מִן הַשְּׁבִי סֹכוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַּסֹּכוֹת כִּי לֹא
עָשׂוּ מִימֵי יְהוֹשׁוּעַ בֶּן נֹון כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַהוּא וַתְּהִי שְׂמֵחָה
גְּדוֹלָה מְאֹד: (יח) וַיִּקְרָא בְּסֵפֶר תּוֹרַת הָאֱלוֹקִים יוֹם בְּיוֹם מִן הַיּוֹם
הַרְאִשׁוֹן עַד הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן וַיַּעֲשׂוּ חֹג שִׁבְעַת יָמִים וּבִיּוֹם הַשְּׁמִינִי
עֲצָרַת כַּמִּשְׁפָּט:

ג' מועדים ג' מעגלים

ג' הרגלים רומזים ל ג' רבדים של עבודת השם. ב - ג' מקומות בחומש
מוזכר עניין החגים:

רובד העליון: **שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרָךְ אֶל פְּנֵי הָאָדוֹן ה'** (שמות
כג/ז). כאן הפניה כללית, אל פני האדון, שהוא אדון כל העולם.

רובד פנימי: **שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרָךְ אֶת פְּנֵי הָאָדוֹן ה' אֱלוֹקֵי
יִשְׂרָאֵל:** (שמות לד/כג). כאן הפניה היא לבני ישראל, אֱלוֹקֵי יִשְׂרָאֵל.

רובד הפנימי יותר: **שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרָךְ אֶת פְּנֵי ה' אֱלוֹקֶיךָ
בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשְּׁבִיעוֹת וּבְחַג הַסֹּכוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת
פְּנֵי ה' יִיקָם:** כאן הפניה אל כל אחד מישראל בצורה פרטנית, ה' אֱלוֹקֶיךָ.

כמו כן ג' הרגלים מופיעים ב ג' רבדים אלו:

סוכות – מקריבים 70 פרים כנגד 70 אומות העולם, חג כללי, אוניברסלי.
פסח – הקב"ה פוסח על בתי בני ישראל ומציל אותם מיד המשחית,
גאולה לכלל ישראל.

שבועות – הקב"ה פונה לכל פרט מישראל, אֲנֹכִי ה' אֱלוֹקֶיךָ.

מעניין לציין כי גם ב - ז' ברכות של הנישואים מוצאים רבדים אלו:
 רובד העליון: שֶהֵלַל בְּרָא לְכְבוֹדוֹ, יוֹצֵר הָאָדָם, אֲשֶׁר יֵצֵר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ.
 בְּצֶלֶם דְמוֹת תְּבַנְיָתוֹ. וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בְנֵן עֲדֵי עַד.
 רובד פנימי - שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתִגַּל עֶקְרָה... מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ.
 רובד הפנימי יותר - שְׂמַח תְּשַׁמַּח... מְשַׁמַּח חֲתָן וְכֻלָּהּ, מְשַׁמַּח הַחֲתָן עִם הַכֻּלָּה.
 (הרב אביחי קצין).

הסוכה

"אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ
 תחגו את חג ה' שבועת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני
 שבתון ... בסלת תשבּו שבועת ימים כל האזרח בישראל ישבו
 בסלת: למען ידעו דלתיכם כי בסכות הושבתתי את בני ישראל
 בהוציאני אותם מארץ מצרים אני ה' אלוֹקֵיכֶם" (ויקרא פרק כג).

משורשי המצווה

משורשי המצווה, למען נזכור הניסים הגדולים שעשה האל ברוך הוא
 לאבותינו במדבר בצאתם ממצרים, שסיככם בענני כבוד שלא יזיק להם
 השמש ביום וקרח בלילה.
 ויש שפירשו שסוכות ממש עשו בני ישראל במדבר. ומתוך זכירת
 נפלאותיו שעשה עמנו ועם אבותינו נזהר במצוותיו ברוך הוא, ונהיה
 ראויים לקבלת הטובה מאתו, וזהו חפצו ברוך הוא שחפץ להיטיב (פסו)

החינוך).

כל האזרח בישראל ישבו בסוכות

בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת (ויקרא פרק כג).

קשה: הרי כבר אמר "בסוכות תשבו" למה חזר וכפל "'ישבו בסוכות"? ועוד למה התחיל בלשון הווה (ציווי שישבו במדבר בסוכות) ומסיים בלשון עתיד, ציווי (ישבו)?

בשאר החגים, כגון יציאת מצרים, הדבר נוגע אף לדורות הבאים (שאלו לא נגאלו עדיין היינו עבדים), ולכן פשוט שאף על הדורות הבאים לעשות זכר לדבר. אבל ענני כבוד שהיו לעם ישראל במדבר לא נוגע לדורות, יתכן שהציווי היה רק לדור המדבר "בסוכות תשבו" ולא לדורות

הבאים. לזה בא המשך הפסוק "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" אף בדורות הבאים (קול יהודה).

כל האזרח בישראל ישבו

כותב הזוהר הקדוש: כל האזרח – כל מי שהוא משורש וגזע הקדושים ישבו בסוכות בצילא דמהמנותא, ומי שאינו מהשורש הקדוש לא ישב, ויוציא עצמו מצילא דמהמנותא.

חג ה' שבעת ימים

שבעה ימי חג הסוכות רומזים לחיי האדם בעולם הזה, כמו שכתוב "ימי חיינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה".

מצוות סוכה באה ללמדנו איך להתייחס לעולם הזה. כמו סוכה שהיא דירת עראי, כן העולם הזה הוא דירת עראי. כמו שבדירת עראי לא משקיע האדם אלא מעט ורוב ההשקעה משקיע בדירת הקבע שלו, כך צריך האדם להשקיע רוב השקעתו לחיי העולם הבא בקיום תורה ומצוות (קול יעקב).

ארבעה שלי כנגד ארבעה שלך

כתוב: "וְשִׂמְחֶתָּ לְפָנָי ה' אֱלֹהֶיךָ אֶתְּה וּבִגְדֶיךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְהִלּוּי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ וְהִגֵּר וְהִיָּתוּם וְהָאֵלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם" (דברים טז/יא).

אמר הקב"ה: אם אתה משמח ארבעה שלי - וְהִלּוּי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ וְהִגֵּר וְהִיָּתוּם וְהָאֵלְמָנָה, אני משמח ארבעה שלך - אֶתְּה וּבִגְדֶיךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ/אִמְתְּךָ.

רמזים לסוכות

"כִּי יִצְפְּנֵי בְּסֹכְהָ בְּיוֹם רְעָה יִסְתַּרְנִי בְּסֹתֵר אֲהִלּוּ בְּצוּר יְרוּמֵינִי" רומז לסוכות.

ועוד רמזו לימים אלו: "מלך עוזר ומושיע ומגן" מלך – זה ראש השנה בו אנו מקבלים עלינו מלכות השם יתברך עוזר – אלו עשרת ימי תשובה, בהם אנו מנסים לתקן, והקב"ה עוזר לנו. ומושיע – זה יום הכיפורים, שהקב"ה מושיע אותנו כמו שכתוב במשנה (יומא ח/ט): אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים.

ומגן – זה חג הסוכות שהקב"ה מגן בעדנו כמו שכתוב "כִּי יִצְפְּנֵי בְּסֹכְהָ בְּיוֹם רְעָה", הן עזרה רוחנית שלא ניפול ממעלות רוחניות שהשגנו בראש השנה ויום הכיפורים, והן עזרה גשמית מול האויבים הקמים עלינו (הרב

כוחה של הסוכה

בחג-הסוכות יש כמה וכמה מצוות, ואחת מהן היא מצוות הישיבה בסוכה. ובכל- זאת נקרא החג כולו סוכות, על שם מצוות הסוכה, ולא על שם מצוות אחרות, כמו ארבעת המינים וכדומה, מדוע הדבר כן ?

אחד ההסברים לכך נעוץ במעלות המיוחדות שיש במצוות הישיבה בסוכה על מצוות ארבעת המינים. מצוות סוכה מתחילה ברגע התקדש החג והיא נמשכת עד תום החג, בכל יום מימי החג. לעומת זאת, מצוות נטילת ארבעת המינים מתחילה רק למחרת בבוקר.

הבדל נוסף: את מצוות ארבעת המינים מקיימים פעם אחת ביום, ולאחר שכבר קיימו את המצווה - פטורים ממנה. ואילו מצוות הישיבה בסוכה חלה כל הזמן, בין ביום ובין בלילה, שכן עליה נאמר "תשבו כעין תדורו", וכשם שהאדם גר בדירתו ועושה בה את כל פעולותיו במשך היום, כך חלה מצוות סוכה במשך כל היום כולו.

יתרון נוסף למצוות הסוכה על כל המצוות האחרות: כל המצוות מוגדרות בפעולה פרטית מסוימת והן קשורות באיברים מסוימים באדם. מצווה אחת מקיימים באיבר אחד ומצווה שנייה מקיימים באיבר אחר. לעומתן, מצוות סוכה אינה מוגדרת בהגדרה פרטית כלשהי, אלא "תשבו כעין תדורו" - היא מקיפה את כל איברי האדם (שמקיימה בכל גופו), עם כל פעולותיו ומעשיו.

כוח לכל השנה: חודש תשרי הוא חודש כללי, והוא מעניק כוחות מיוחדים לעבודת-ה' במשך כל השנה. מכל מצווה של מועדי החודש אנו שואבים כוחות והוראות לעבודתנו במשך השנה. מה אנו מקבלים ממצוות סוכה ?

ובכן, מצוות הסוכה מעניקה ליהודי כוח לקיים את ההוראה "בכל דרכיך דעהו". יהודי נדרש לעבוד את ה' לא רק בשעת התפילה ולימוד התורה, אלא גם בשעה שהוא עוסק בענייניו האישיים, בעובדין דחול. הסוכה נותנת כוח לכך, שכן כשיושבים בסוכה מקיימים את המצווה גם כשעוסקים בצרכים האישיים, כאכילה, שתייה ואפילו שינה.

מצווה קלה: הגמרא מכנה את מצוות הסוכה - "מצווה קלה". כשיהודי יוצא לעבודת ה' במשך השנה מתוך החלטה תקיפה ונחושה - יהיה מה שיהיה, אני עבד של מלך מלכי המלכים הקב"ה ושום דבר לא ימנע ממני למלא את רצונו - אזי קל לו לפעול שגם צרכיו הגשמיים יהיו כראוי, והוא יעשה דירה לו יתברך גם בחייו הגשמיים (כמו הדירה בסוכה). וכאשר האדם עושה דירה לו יתברך בכל מעשיו וענייניו, מעניק לו הקב"ה מידו הרחבה, בכל הנצרך לו, בבני, חיי ומזוני רוויחי (ליקוטי חב"ד).

מעלת הסוכה

כתוב בזוהר: בשעה שיוצאים בני ישראל מבתיהם ונכנסים לסוכה, זוכים ומקבלים פני שכינה, ועל שבעת הרועים והנאמנים היורדים מגן עדן ובאים לסוכה.

ההשגות שלנו בסכנה

לאחר שעברנו את הימים הנוראים השגנו מעלות עליונות וחשובות. כשרואה השטן את מעלות ישראל מייד מקנא ורוצה להפיל אותנו. השמחה היא יסוד השמירה על הרכוש הרוחני הכביר שלנו, יש לנו עושר עצום, מיליארדים – כל מילה של תורה, כל מצווה הם נצח נצחים, יש לשמור עליו בנשק הסודי שנקרא שמחה (הרב פינקוס).

בחינת התשובה בסוכות

סוכתו של ר' אהרל'ה במחנה ההשמדה

ר' אהרל'ה היה אדם צנום ביותר שמצבו הבריאותי היה קשה, ולא היה ספק מה יצא דינו למחר במסדר (לפי שהגרמנים הוציאו להורג מי שהיה במצב רע). אך את ר' אהרל'ה העסיק עניין אחר לגמרי, איך הוא יקיים מצוות סוכה.

לערב הגיע ר' אהרל'ה כשפניו כשלהבת אש ואור ודומה היה כמלאך ה' צבאות. פתח ר' אהרל'ה ואמר: השגתי סוכה את ענני העשן העולים מן הכבשן לשמים (בו שורפים את גופות היהודים)?

סוכה היא זו. האם זו לא סוכה העשויה ככבשן? וסופה כתחילתה, כלומר: תחילתה מה היתה? ענני הכבוד ואילו עתה נגזר עלינו לקיים מצוות סוכה בענני הכבשן. ונקיימנה מתוך שמחה של מצווה. זה רצונו יתברך.

בשנים כתיקונן היינו עושים סוכה ויושבים בסוכה ומזמינים לתוכה אושפיזין עילאין, עכשיו בעקבתא דמשיחא, נגזר עלינו לישב בסוכתו של מארי דעלמא, ומזמינים אותנו כאושפיזין תתאין לסוכתו יתברך. ורצונו של מקום הוא שנקיים השנה "ושמחתם לפני ה' אלוכם", פשוטו כמשמעו - לפני ה', למעלה.

ובשמחה! - הוסיף ר' אהרל'ה בעוז כשראה דמעות נושרות בעיני, לא רק מצוות סוכה תהא בידינו מחר, אלא אף מצוות ד' מינים.

האמונה היא הדדית

רבי שלמה דוד כהנא, בשעה שכיהן כרבה הראשי של וורשה, היה לו בית כנסת בביתו. ערב אחד, בשעה שהמתפללים הוציאו את ספרי התורה להקפות של שמחת תורה, פרצו לבית הכנסת נאצים חמושים, הכו ביהודים והשליכו את ספרי התורה ארצה.

ואולם היהודים לא התפזרו, ואף לא התייאשו. אדרבה: ברגע שהנאצים יצאו הם הרימו את ספרי התורה, והמשיכו בהקפות בשמחה.

כאשר שמע הרבי מליובאוויטש על המקרה הזה הוא אמר: למילה "הקפה" שעושים עם ספרי התורה יש פירוש נוסף, לתת לקונה בהקפה, באשראי, לפי שהוא מאמין לקונה שישלם לו לאחר זמן.

הקב"ה מאמין לנו ונותן לו בהקפה חיים ובריאות אחר ראש השנה ויום הכיפורים על חשבון שנתקן את מעשינו בהמשך השנה. גם אנו יש לנו אמון בהקב"ה, למרות רדיפות היהודים ממשיכים בהקפות של שמחת תורה, אנו מאמינים שיגיע זמן שימלא הקב"ה את בני האדם ברוח נכונה ותעלמנה השנאה והאלימות.

התורה נושאת אותנו

איש זקן אחד נשא בזרועותיו ספר תורה בהקפות של שמחת תורה. ניגש אליו אדם אחד ושאל אותו: "האם לא קשה לך לשאת את ספר התורה? הרי אתה זקן וחלוש, וספר התורה כה כבד!" "אדרבה", השיב הזקן, "בחרתי דווקא בספר התורה הגדול ביותר, משום שנאמר כי 'התורה נושאת את נושאייה'. וככל שספר התורה יהיה כבד יותר, כן יקל עלי לשאת אותו".

כאשר גורשו היהודים לתוך גטו ורשה נאמר להם, שאם הם לא ירוצו – יכו בהם. היה שם איש אחד בן שבעים, כפוף וחולני, שהחזיק בידו של נכדו הקטן. בשעה שהם רצו נפל הילד ונחבל ברגלו. כשהוא קם מנפילתו הוא יכול היה רק לצלוע. הסבא, שחשש שמא הנאצים יכו את הילד באלות, הרים אותו על כתפו, והכריח את עצמו להמשיך לרוץ.

"מה אתה עושה?" שאל אותו מישהו, "הרי אתה בעצמך בקושי יכול לרוץ, אתה זקן וחלש. איך אתה יכול גם לשאת את הילד על כתפך?" "אתה טועה", השיב הזקן, "לא אני נושא את הילד: הילד הוא זה שנושא אותי."

אלמלא הוא לא הייתי מסוגל לעשות אפילו צעד אחד".

כאשר אנו מקיימים מצווה כלשהי, המצווה הזו מחזיקה בנו. כאשר אנו שואפים להגשים מטרה נעלית כלשהי, אותה מטרה מנשאת אותנו, ושום משימה אינה נראית לנו קשה או בלתי אפשרית.

קרשים לסוכה

מנהגו של רבי מרדכי לעכוויטש להכין הרבה קרשים כדי להשאילם לאנשים לצורך עשיית סוכות. בשנה אחת הגיע אליו עני וביקש ממנו קרשים לסוכה, אך הקרשים נגמרו. הלך העני בפחי נפש לחפש קרשים בכל פינות העיר, כי כסף לקנות קרשים לא היה לו.

כשראה רבי מרדכי את המחזה פרץ בבכי ואמר "רבונו של עולם! ראה עד כמה גדולה וחביבה מצוות סוכה לעמך ישראל, ועד כמה מייסרים נפשם עליה, בחוץ גשם רפש וטיט בכל זאת הולך העני הזה, נכה רגל, בנעלים קרועות ומחפש קרשים לקיים מצוות סוכה. השקיפה ממעון קודשך וברך את עמך ישראל".

לאחר מכן הלך הוא עצמו לגג ביתו חיפש ומצא קרשים והביא לביתו של העני.

עצי הסוכה להסקה בביתו של העני

לרבי דוד מלעלוב היתה סוכה מיוחדת, הקרשים היו מגולפים בציורים נדירים של י"ב השבטים. רבים נהרו לסוכתו ליהנות מיופייה. והנה בשנה אחת בנה רבי דוד סוכה רגילה בלי הקרשים המיוחדים, אנשים תמהו ולא הבינו את פשר הדבר. לאחר בירור הסתבר שלאחד מענני העיירה חלה בנו בדלקת ריאות קשה בגלל הקור העז ששרר בביתו. הרופא קבע חד משמעית שאם לא יחממו את הבית הילד בסכנה. לא ידע העני מה לעשות, שכן לא היה לו כסף לקנות עצים להסקה.

שמע זאת רבי דוד לקח את קרשי הסוכה חתכם לחתיכות והביאם לעני כדי שיחמם ביתו. וכשבא חג הסוכות קנה קרשים פשוטים ועשה מהם סוכה.

אתרוג תמורת המצווה

שנה אחת היו חסרים מאוד אתרוגים בעירו של הגר"א. בערב חג הגיע סוחר עם אתרוג מהודר אלא שבקיש עבורו "שכר מצוות ד' המינים שיקיים הרב", הסכים הגר"א לתנאי וקנה את האתרוג. באותה שנה ראו בני ביתו של הרב שהיה שמח שמחה יתרה באתרוג. כששאלוהו לפרש השמחה אמר "כל ימי משתוקק הייתי לקיים מאמר התנא במסכת אבות (ג/א) **אֵל תִּהְיוּ כְעֲבָדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס**. ועכשיו כשבאה לידי אוכל לקיימה שלא על מנת לקבל שכר".

סוכה במחנה בונא – אושוויץ

בשנת תש"ד עשינו שם סוכה במסירות נפש ממש. בגבול המחנה בינינו לבין ה – א.ס.אס, סמוך לדירותיהם של המפקדים והשומרים, היה מחסן גדול, שבו עמדו שורות רבות של חביות גדולות וגבוהות, וביניהן היה רווח כשיעור סוכה גדולה. סידרנו גם דופן שלישית, ושמנו עליהן סכך כשר לפני סוכות, ואין מכיר בזה רק יחידי סגולה, שומרי סוד. בלילה הראשון של סוכות נכנסנו לשם בחשאי, קידשנו על פרוסת לחם, שהשארנו למשמרת מן הבוקר, ואכלנו "כזית" בחיפזון.

אולם, המקום שבו עמדה הסוכה, היה מוקף בחוטי ברזל, והכניסה לאסירים היתה אסורה בעונש מוות. הסתפקתי, אם לברך ברכת ליישב בסוכה, בגלל הסכנה לשהות.

מכל מקום, מחמת חביבות המצווה שנעשתה במסירות נפש, אחר שכמה שנים לא היתה לנו סוכה, נפלטו מפינו הברכות "ליישב בסוכה"

ו"שהחיינו", בשמחת לב, על שזכינו לסדר סוכה בתוך מלתעות הארץ.
אכלנו שם אנשים רבים, זה יוצא וזה נכנס (ברסלב עדות ניצול שואה).